

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ PREZENČNÍ STUDIUM

2019-2020

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Martina Bártová

**Zaměstnávání osob s lehkým mentálním postižením
v souvislosti s kvalitou života na Benešovsku**

Praha 2020

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Lukáš Stárek, Ph.D.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR FULL-TIME STUDIES

2019-2020

BACHELOR THESIS

Martina Bártová

**An Employment of People with Mild Mental Disability in
Connection with the Quality of Life in the Benešov District**

Prague 2020

The Bachelor Thesis Work Supervisor: Mgr. Lukáš Stárek, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 9. 2. 2020

Jméno autorky

Poděkování

Děkuji Mgr. Lukáši Stárkovi, Ph.D. za vedení bakalářské práce, za poskytnutí odborných rad a za čas, který tomu věnoval. Dále děkuji i organizaci Rytmus Střední Čechy, o. p. s. za umožnění provedení rozhovorů na pracovišti a samozřejmě děkuji i respondentům za jejich čas a ochotu poskytnout informace.

Anotace

Bakalářská práce se zaměřuje na zaměstnávání osob s lehkým mentálním postižením v souvislosti s kvalitou života v oblasti Benešovska. V teoretické části je popsána charakteristika mentálního postižení, dále se věnuje i kvalitě života u osob s lehkým mentálním postižením a také možnostem pracovního uplatnění těchto osob. Praktická část je rozdělena na tři kapitoly. První kapitola obsahuje základní charakteristiku kvalitativního výzkumu, ve druhé kapitole je popsán průběh a kódování rozhovorů a třetí kapitola obsahuje interpretaci výsledků a vyhodnocení výzkumných otázek. Hlavním cílem bylo zjistit a popsat možnosti zaměstnávání osob s lehkým mentálním postižením na otevřeném trhu práce v souvislosti s kvalitou života cílové skupiny.

Klíčová slova

Kvalita života, lehké mentální postižení, otevřený trh práce, podporované zaměstnávání, pracovní uplatnění, vzdělávání.

Annotation

The bachelor thesis describes an employment of people with mild mental disability in connection with the quality of life in the Benešov district. In the theoretical part there are three chapters. In the first chapter there is a characteristic of mental disability. In the second chapter there is a description of the quality of life in people with mild mental disability. The last chapter is about possibilities of employment of these people. In the practical part there are three chapters. The first chapter describes everything about the qualitative research. The second chapter is about how the interviews were going and there is a first analysis of the interviews. In the last chapter there are an interpretation of the results and analysis of the research questions. The main aim of the bachelor thesis was to find out and describe the possibilities of employment of people with mild mental disability in the open labour market in connection with the quality of life of this target group.

Keywords

Education, mild mental disability, open labour market, possibilities of employment, quality of life, supported employment.

ÚVOD	9
TEORETICKÁ ČÁST	11
1 MENTÁLNÍ POSTIŽENÍ	11
1.1 Charakteristika mentálního postižení	11
1.2 Charakteristika lehkého mentálního postižení.....	12
1.3 Zvláštnosti v životě lidí s mentálním postižením	13
2 KVALITA ŽIVOTA S OHLEDEM NA PROFESNÍ UPLATNĚNÍ OSOB S LEHKÝM MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM	15
2.1 Kvalita života.....	15
2.1.1 Oblasti kvality života.....	16
2.1.2 Vybrané oblasti kvality života v kontextu zaměstnávání osob s lehkým mentálním postižením.....	16
2.2 Vzdělávání	17
2.2.1 Mateřská škola.....	17
2.2.2 Přípravná třída základní školy	18
2.2.3 Běžná základní škola	18
2.2.4 Praktická škola	18
2.2.5 Odborné učiliště	19
2.2.6 Celoživotní vzdělávání	19
2.3 Bydlení.....	20
2.3.1 Chráněné bydlení.....	20
2.3.2 Podpora samostatného bydlení	21
2.4 Partnerské a sexuální vztahy.....	21
2.4.1 Předsudky	21
2.4.2 Navazování partnerských vztahů u osob s lehkým mentálním postižením	22
2.4.3 Sexuální vztahy osob s lehkým mentálním postižením.....	23
2.5 Volný čas	23
2.6 Organizace pomáhající lidem s lehkým mentálním postižením	24
2.6.1 Společnost pro podporu lidí s mentálním postižením v české republice, z. S.	24
2.6.2 Společnost Duha, z. ú.	25
2.6.3 Rytmus Střední Čechy, o. p. s.	25
3 MOŽNOSTI ZAMĚSTNÁVÁNÍ	27

3.1	Význam zaměstnání pro osoby s lehkým mentálním postižením.....	27
3.2	Historie pracovního uplatnění lidí s mentálním postižením.....	28
3.3	Podporované zaměstnávání	28
3.3.1	Motivace zaměstnavatelů	29
3.3.2	Motivace zaměstnanců	30
3.3.3	Poskytovaná podpora	30
3.4	Legislativa	31
	PRAKTICKÁ ČÁST	32
4	KVALITATIVNÍ VÝZKUM.....	32
4.1	Cíl výzkumu	32
4.2	Výzkumné otázky	32
4.3	Kvalitativní výzkum	32
4.4	Metodologie výzkumné metody	33
4.4.1	Popis metodologie po praktické stránce.....	33
4.4.2	Etika výzkumu.....	34
5	PRŮBĚH A KÓDOVÁNÍ ROZHovorŮ.....	36
5.1	Průběh rozhovorů	36
5.2	Kódování rozhovorů	38
6	INTERPRETACE VÝSLEDKŮ A VYHODNOCENÍ VÝZKUMNÝCH OTÁZEK	43
6.1	Interpretace výsledků.....	43
6.2	Vyhodnocení výzkumných otázek.....	47
	DOPORUČENÍ PRO PRAxi.....	50
	ZÁVĚR.....	52
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	54
	SEZNAM ZKRATEK.....	58
	SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ	59

ÚVOD

Během let svého studia autorka zjistila, že o problematice osob s mentálním postižením obecně se příliš nemluví. Přitom jsou součástí naší společnosti jako kdokoliv jiný a často se s nimi setkáváme během každodenních záležitostí. Byl to tedy důvod, proč se autorka rozhodla téma své bakalářské práce zaměřit právě na osoby s mentálním postižením, konkrétně byly vybrány osoby s lehkým mentálním postižením a možnosti jejich zaměstnávání v souvislosti s celkovou kvalitou života.

Bakalářská práce je sestavena z části teoretické a z části praktické, které se dále dělí na další kapitoly a podkapitoly.

Hlavním cílem bakalářské práce je zjistit a popsat možnosti zaměstnávání osob s lehkým mentálním postižením na otevřeném trhu práce v souvislosti s kvalitou života cílové skupiny.

Hlavním cílem teoretické části je studium odborné literatury, která napomůže k lepšímu porozumění v oblasti lehkého mentálního postižení, dále orientace v legislativě, která souvisí se zaměstnáváním osob s mentálním postižením a také studium výzkumných zpráv týkajících se daného tématu. V první kapitole bakalářské práce autorka popisuje charakteristiku mentálního postižení obecně, dále charakteristiku lehkého mentálního postižení a věnuje se i zvláštnostem v životě lidí s mentálním postižením. Druhá kapitola je věnována kvalitě života lidí s lehkým mentálním postižením, kde jsou vyjmenovány oblasti kvality života a jak souvisí s lehkým mentálním postižením. Dále jsou zde popsány partnerské a sexuální vztahy, vzdělávání, bydlení, volný čas a některé z organizací, které pomáhají lidem s mentálním postižením zvyšovat kvalitu života poskytovanými službami. Třetí kapitola je zaměřena na možnosti zaměstnávání, kde je řešen celkový význam zaměstnání pro osoby s mentálním postižením, dále se autorka krátce věnuje historii zaměstnávání osob s mentálním postižením, poté rozebírá konkrétně podporované zaměstnávání a na závěr této kapitoly se věnuje legislativě týkající se zaměstnávání osob s mentálním postižením.

Hlavním cílem praktické části je prohloubení znalostí z metodologie výzkumu a společně se znalostmi získanými z teoretické části je využít k provedení výzkumu. V praktické části byl proveden kvalitativní výzkum, konkrétně to bylo pět strukturovaných rozhovorů s lidmi s lehkým mentálním postižením. Celkem se autorka

věnuje šesti oblastem kvality života, které se týkají osobní pohody, vztahů, vzdělávání, bydlení, zaměstnávání a sladování pracovního a soukromého života. Z těchto šesti oblastí dále vyplývají další podotázky ke konkrétní oblasti kvality života. Výzkum byl konkretizován na oblast Benešovska.

Pro provedení kvalitativního výzkumu byla zvolena organizace Rytmus Střední Čechy, o. p. s. s pobočkou v Benešově, jelikož jednou z činností této organizace je podpora v zaměstnávání osob s mentálním postižením a kde bylo také autorce umožněno výzkum provést.

TEORETICKÁ ČÁST

1 MENTÁLNÍ POSTIŽENÍ

V této kapitole bude popsána obecná charakteristika mentálního postižení, jak jej popisují někteří z autorů a dále charakteristika lehkého mentálního postižení, na které se autorka soustředí vzhledem k zaměření bakalářské práce.

1.1 Charakteristika mentálního postižení

Je třeba klást důraz na to, že každý, kdo se narodil s mentálním postižením, má svou vlastní osobnost, své charakteristické rysy, je tedy potřeba brát ohled na individualitu každého člověka. (Švarcová, 2003)

Švarcová (2003, s. 24) popisuje mentální postižení následovně: „*dochází k zaostávání vývoje rozumových schopností, k odlišnému vývoji některých psychických vlastností a k poruchám v adaptačním chování*“. Mentální postižení je trvalé, nevyléčitelné a nejedná se o onemocnění.

Jiné vymezení mentálního postižení existuje od Slowíka (2007), který říká, že mentální postižení zasahuje do všech složek osobnosti včetně emoční stránky, schopností komunikace, vztahů s okolím, uplatnění ve společnosti i do uplatnění pracovního.

Vágnerová (2004) uvádí, že mentální postižení se projevuje neschopností chápat a rozumět okolí a zároveň i neschopností se mu přizpůsobit.

V Mezinárodní klasifikaci nemocí a přidružených zdravotních problémů se mentální postižení definuje jako: „*Stav zastaveného nebo neúplného duševního vývoje, který je charakterizován zvláště porušením dovedností, projevujícím se během vývojového období, postihujícím všechny složky inteligence, to je poznávací, řečové, motorické a sociální schopnosti. Retardace se může vyskytnout bez nebo současně s jinými somatickými nebo duševními poruchami.*“ (Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR, online, citace 2019-02-11)

Podle Šišky (2005) bude mít člověk, který má mentální postižení, problémy se socializací a rolí s tím spojenými. Uvádí, že člověk s mentálním postižením to bude mít co se týče sociálních rolí mnohem obtížnější, než jedinec bez postižení a hrozí tedy riziko se začleněním do společnosti.

Autoři se shodují především v tom, že mentální postižení znamená zaostání rozumových schopností, zasahuje do všech složek osobnosti a zejména ztěžuje proces socializace a s tím spojené problémy s navazováním a udržováním vztahů.

Pro vymezení mentálního postižení je podstatných několik znaků. Mentální postižení je určováno dle stupně inteligence a rovněž dle adaptačního chování. Inteligenční kvocient sice určuje stupeň mentálního postižení, ale v potaz se musí brát právě adaptační chování. Důležité je tedy znát prostředí, kde se člověk s mentálním postižením vyskytuje apod. (Metodický portál RVP, online, citace 2020-01-16)

Diagnóza probíhá do druhého roku života. Poté se již nejedná o mentální postižení, ale o demenci. Mentální postižení se rovněž často vyskytuje v kombinaci s tělesným postižením, přidružené bývá i onemocnění srdce, epilepsie apod.

1.2 Charakteristika lehkého mentálního postižení

Lehké mentální postižení postihuje zhruba 70 % osob z celkového počtu narozených osob s mentálním postižením různých stupňů. Jsou schopni přemýšlet na úrovni dítěte nacházejícího se ve středním školním věku. (Vágnerová, 2004)

V případě lehkého mentálního postižení se uvádí rozmezí inteligenčního kvocientu mezi 50–69 body. Jejich vývoj je o mnoho pomalejší než u jedinců, kteří se narodili bez lehkého mentálního postižení. (Švarcová, 2003) Abstraktní myšlení neovládají, ale základní logické dovednosti mají. Řečové projevy mají jednoduché, komunikují prostřednictvím krátkých vět. Mívají horší výslovnost slov. Pokud mají ale u sebe člověka, o kterého se mohou opřít a který na ně dohlíží, jsou schopni být v podstatě samostatní. (Vágnerová, 2004) Jsou však běžně schopni zvládat vedení konverzace i přes to, že je opožděn vývoj řeči. (Švarcová, 2006, In: Kozáková a kol., 2013)

Lidé, kteří se narodí s lehkým mentálním postižením, jsou v mnoha případech schopni zajišťovat si samostatnou péči o sebe samého. Jsou tedy schopni samostatné obsluhy v oblasti stravy, hygieny a oblékání. Většinou zvládnou i základní péči o domácnost.

Co se týče školní docházky, lidé s lehkým mentálním postižením mívají problémy týkající se psaní a čtení, měl by být tedy kladen důraz na dostatečný rozvoj věcí, které sami dovedou. Spousta z nich po dokončení vzdělání dovede docházet do zaměstnání, kde většinou vykonává ruční práce, která je pro ně mnohem snadnější než práce náročná na přemýšlení. (Švarcová, 2003)

1.3 Zvláštnosti v životě lidí s mentálním postižením

Všichni lidé jsou individuální bytosti, které mají své vlastní myšlení, prožívání, potřeby, náročné životní situace, vlastní možnosti, jak se nadále rozvíjet, a to platí samozřejmě i u lidí s mentálním postižením. Tito lidé mohou prožívat velmi pestré životy, které mohou být téměř anebo i na úrovni zdravých osob. To platí zejména v případě lehkého mentálního postižení. Jejich osobnost se může dále rozvíjet všemožnými směry, které jim umožní svůj život trávit v určitém standardu. (Švarcová, 2003)

Jako hlavní rys či zvláštnost je uváděna dezorientace jak osobní, časová, tak i prostorová. Tím, že se jejich chování odlišuje, je k těmto lidem velmi často přistupováno jako k dětem, i když už jsou v dospělém věku. (Vágnerová, 2004, In: Slowík, 2007) Je však třeba brát důraz na to, že každý takový jedinec už dávno dítětem není, má své potřeby a nikdo nemá právo na to je zpochybňovat či tyto potřeby lidem s mentálním postižením upírat. (Markwick a Parrish, 2003, In: Slowík, 2007)

Problémy se týkají hlavně samostatnosti a řešení každodenních situací, protože lidé s mentálním postižením jsou v určité míře závislí na pomoci druhých. U jedinců s lehkým mentálním postižením bývá míra podpory ostatních menší, nicméně záleží na mnoha faktorech, jako je například kvalita vzdělávání a výchovy, ale i náročnost způsobu života a samozřejmě záleží i na okolním společenství a ochotě těmto lidem vyjít vstříc v jejich potřebách. Většinou je však určitá míra pomoci a podporování těchto lidí důležitá pro jejich fungování v každodenním životě.

Jelikož je s lidmi s mentálním postižením složitější komunikovat, je velmi důležité chápat a rozumět jejich přáním a potřebám, což bývá někdy svízelná situace. Lidé v jejich okolí se jim často snaží pomoci, avšak může docházet k manipulování, protože jim dostatečně nerozumí. Lidé s mentálním postižením jsou pomalejší v přemýšlení, a tak jim okamžitě nedojde, jaké následky mohou nastat po jejich jednání, nedomyslí si, co přijde. Z tohoto důvodu je zde vyšší riziko, že je budou ostatní zneužívat, aniž by si to lidé s mentálním postižením uvědomovali. (Vágnerová, 2004, In: Slowík, 2007)

Dalším charakteristickým jevem u osob s mentálním postižením je projev emocionality, který bývá větší než u osob bez postižení, což se dá chápat tak, že je to jakási forma vynahrazování nedostatečného racionálního uvažování. Typické také je, že jsou tito lidé více otevření a spontánní, čemuž se mohou lidé v jejich okolí podívat a můžou z toho být zpočátku lehce vyvedeni z míry.

V životech lidí s mentálním postižením je spousta zvláštností, avšak zvláště osoby s lehkým mentálním postižením jsou schopné spoustu věcí dokázat, naučit se a je mezi nimi spousta talentovaných lidí, kteří jsou schopni dokázat velké věci a mohou se rovnat i lidem, kteří mentální postižení nemají. (Slowík, 2007) Rovněž mají i kladné vlastnosti, jako jsou např. upřímnost, nebojácnost ve vyjádření vlastního názoru, optimismus, přátelskost a přímost v chování – nepřetvařují se a vždy se zachovají tak, jak sami chtějí.

I přes mentální postižení jsou to tedy lidé jako my. To zdůrazňují i Martha A. Field a Valerie A. Sanchez: „*Lidé s mentálním postižením cítí bolest i potěšení, mohou mít deprese a širokou škálu osobnostních typů a schopností, které jsou známkou toho, že jsou to lidé jako všichni ostatní.*“¹ (Field, Sanchez, 1999, s. 15)

¹ Volně přeloženo autorkou.

2 KVALITA ŽIVOTA S OHLEDEM NA PROFESNÍ UPLATNĚNÍ OSOB S LEHKÝM MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM

V následující kapitole je popsána kvalita života včetně jejích oblastí v souvislosti s profesním uplatněním osob s lehkým mentálním postižením a následně rozebrány i podrobněji. V této kapitole se objevují i některé organizace, které pomáhají osobám s mentálním postižením.

2.1 Kvalita života

Kvalita života je ve speciální pedagogice velmi skloňovaným pojmem. Definice jsou různé, jelikož každý posuzuje kvalitu života subjektivně, není tedy snadné tento pojem přesně vysvětlit. To, co je pro někoho důležité a zvyšuje to kvalitu jeho života, pro jiného může být zcela irelevantní a nemusí tomu věnovat žádnou pozornost.

Kvalita života je závislá na mnoha faktorech a je jimi také ovlivňována. Do tohoto pojmu se zařazuje bio-psycho-sociální složka každého jedince. (Kozáková a kol., 2013) Světová zdravotnická organizace definuje kvalitu života jako vnímání místa v životě jednotlivce v kontextu dané kultury a žebříčku hodnot, ve kterých žije a ve vztahu k jeho cílům, očekáváním, standardům a obavám. Je to koncept, který je široce pojatý a je komplexně ovlivněn zdravím, psychickým stavem, osobními domněnkami, sociálními vztahy a jejich vztahem k význačným charakteristikám jejich prostředí. (World Health Organization, online, citace 2019-12-04)

Jak popisuje i Gurková (2011), do kvality života spadá široké spektrum všemožných oblastí týkajících se života každé lidské bytosti. Kvalitě života se věnuje značné množství oborů, např. medicína, pedagogika, psychologie, ekonomie, filozofie a spousta dalších. Jelikož každý z těchto oborů nahlíží na kvalitu života jinak, je tedy i měřena rozdílnými metodami. Až do dnešních dní neexistuje komplexní definice, která by byla přijímaná napříč všemi obory.

Lze tedy pozorovat, že zájem o tuto problematiku, tedy měření kvality života, je v posledních dnech na vzestupu. Vzrůst zájmu o měření kvality života se objevil

i v případě osob, které mají zdravotní postižení, jsou dlouhodobě nemocné, ale např. i u seniorů. Kvalita života se tedy stává stále populárnější. (Mühlpachr, Vaňurová, In: Pipeková, 2010)

2.1.1 Oblasti kvality života

Kvalita života je dle Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj doporučována měřit celkem v jedenácti oblastech. Těmi jsou: *„příjem a bohatství, zaměstnanost, bydlení, zdraví, sladování pracovního a soukromého života, vzdělávání, mezilidské vztahy, občanská angažovanost a dobré vládnutí, životní prostředí, bezpečnost a osobní pohoda“*. (Úřad vlády České republiky, online, citace 2020-01-19)

2.1.2 Vybrané oblasti kvality života v kontextu zaměstnávání osob s lehkým mentálním postižením

Vzhledem k zaměření práce bylo zkoumáno šest oblastí kvality života a to: osobní pohoda, mezilidské vztahy, vzdělávání, bydlení, zaměstnání a sladování pracovního a soukromého života, které jsou zde následně vypsány v souvislosti se zaměstnáváním.

První oblastí je osobní pohoda. Osobní pohoda souvisí s naplněním ostatních oblastí uvedených níže. K pocitu osobní pohody určitě přispívají dobré mezilidské vztahy, dokončené vzdělávání, ale i vhodné zaměstnání, bydlení a dostatek času na své zájmy, ale i na docházení do zaměstnání.

Další oblastí jsou mezilidské vztahy. Pro osoby s lehkým mentálním postižením je důležité především to, aby vztahy na pracovišti probíhaly bez problémů, aby se v případě potřeby měly na koho obrátit a dostalo se jim pomoci, s čímž může pomoci i pracovní asistent. Důležité však nejsou jen dobré vztahy s nadřízenými a kolegy, ale i vztahy s rodinnými příslušníky a přáteli, kteří jim poskytují potřebnou oporu a mohou se jim i svěřovat.

Třetí oblast je zaměřena na vzdělávání. Vzdělávání osob s lehkým mentálním postižením je důležité pro osobnostní rozvoj a pro pozdější zařazení do společnosti tím, že si tyto osoby mohou najít vhodnou pracovní pozici, která jim bude vyhovovat a tím přispívat ke zvyšování kvality života.

Bydlení je čtvrtou oblastí spadající do kvality života. Samostatné bydlení rozhodně přispívá ke kvalitě života. Jednak se osoby s lehkým mentálním postižením naučí samostatně starat o domácnost, jednak se stávají nezávislími na ostatních lidech.

Další oblastí je zaměstnání. Pro osoby s lehkým mentálním postižením je možnost být zaměstnán na otevřeném trhu práce obrovskou příležitostí, jak zkvalitnit svůj život. Díky zaměstnání se začleňují lépe do společnosti, vytváří nová přátelství, navazují vztahy s okolním světem a nedochází k izolaci. Týká se to však nejen sociálního prostředí, ale i prostředí ekonomického. Tím, že osoby s lehkým mentálním postižením získají zaměstnání, získávají i finanční ohodnocení, které jim umožňuje být samostatnými osobnostmi. V návaznosti na to se jim často podaří nalézt vhodné samostatné bydlení, a to jim umožňuje dát životu standardní podmínky k spokojenému žití.

Sladování pracovního a soukromého života je poslední zkoumanou oblastí. Umět sladit pracovní a soukromý život bývá všeobecně náročné. Osoby s lehkým mentálním postižením však mívají více volného času, takže docházejí do zaměstnání a zároveň se věnovat sobě, rodině či přátelům a trávit jakýmkoli způsobem svůj volný čas nebývá takovým problémem jako u majoritní společnosti.

2.2 Vzdělávání

Vzdělávání je důležitou součástí životů všech osob. Každá osoba se dá vzdělávat, jen je potřeba najít správný způsob, který bude vyhovovat konkrétní osobě. Každý z nás je individuální bytost, tudíž je potřeba nalézt správný způsob vzdělávání pro každého.

2.2.1 Mateřská škola

Vzdělávání je důležité už od útlého věku. Prvním zařízením, které mohou děti navštěvovat již od svých tří let, je mateřská škola. Děti, které mají lehké mentální postižení, ve většině případů navštěvují běžnou mateřskou školu, jelikož mají v době nástupu do mateřské školy málokdy postižení diagnostikované. Pro děti s těžším stupněm postižení už poté náleží mateřské školy speciální. (Bendová, Zikl, 2011)

2.2.2 Přípravná třída základní školy

Poté, co děti absolvují mateřskou školu, přichází další stupeň vzdělávání. Ještě před tím, než nastoupí povinná školní docházka, mohou děti s lehkým mentálním postižením navštěvovat přípravnou třídu základní školy, která trvá jeden rok před nastoupením do základních škol. Přípravná třída se však nezapočítává do povinné školní docházky a rovněž není povinností ji navštěvovat. V tomto typu vzdělávání se uplatňuje Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. (Bendová, Zikl, 2011)

2.2.3 Běžná základní škola

Základní školu musí absolvovat povinně všichni žáci bez výjimky, tedy i děti, které mají mentální postižení. Do základní školy se nastupuje ve věku šesti let, nejpozději se musí začít v osmi letech věku dítěte. Dokončit by se měla do sedmnácti let, u žáků s jakýmkoliv zdravotním postižením může být prodloužená až do dvaceti let. (Bendová, Zikl, 2011)

Žákům s lehkým mentálním postižením je umožněno docházet do běžné základní školy, kde jsou velmi často integrováni ve třídě mezi žáky bez postižení. Další formou vzdělávání je i to, že mohou být umístěni do tříd nebo studijních skupin, které jsou oddělené a jsou určené pro žáky s mentálním postižením. (Informační portál Šance Dětem, online, citace 2020-01-10)

2.2.4 Praktická škola

Praktická škola navazuje na další vzdělávání po ukončení základního. Dělí se na dva typy, praktickou školu jednoletou a praktickou školu dvouletou. Jednoletá slouží pro žáky s těžkým mentálním postižením nebo s postižením kombinovaným. Dvouletá praktická škola je zaměřena na žáky s lehkým a středně těžkým mentálním postižením.

Od názvu této školy se odvíjí i její poslání. Škola klade důraz hlavně na praxi, tedy praktické činnosti, které jsou stěžejní pro žáky tohoto typu školy. Konkrétněji se škola zaměřuje na rozvíjení a udržování pracovních návyků a na přípravu pro budoucí zaměstnání. Cílem je také rozvinutí základního vzdělání a nabytí dalších vědomostí. (Bendová, Zikl, 2011)

2.2.5 Odborné učiliště

Podmínkou přijetí ke studiu je rovněž ukončené základní vzdělání. Na tomto typu školy je možné vybrat si ze široké škály všemožných oborů, kterými se žáci mohou vyučit. Obory jsou zaměřené hlavně na manuální práci, součástí výuky je značné množství praxí, což je pro žáky s lehkým mentálním postižením ideální. Absolvování odborného učiliště trvá zhruba tři roky a žák, tedy absolvent, získává výuční list, kterým získává potřebnou kvalifikaci na vykonávání daného oboru, ve kterém se vyučil. (Informační portál Šance Dětem, online, citace 2020-01-10)

2.2.6 Celoživotní vzdělávání

Proces vzdělávání nekončí v období dětství nebo mladé dospělosti. Aby se člověk nadále rozvíjel a obohacoval své vědomosti a dovednosti, je nutností, aby vzdělávání hrálo roli během celého života každého jedince. Každý člověk je však jedinečná osobnost, tudíž každému jedinci, ať už s postižením, nebo bez postižení, vyhovují jiné možnosti vzdělávání. (Mužík, 2004, In: Křížkovská a kol., 2011)

Pro lidi s lehkým mentálním postižením jsou různé možnosti, jak se mohou celoživotně vzdělávat. Mohou se účastnit např. kurzů, které jim umožňují nabývat dalších vědomostí a rozšiřovat své vzdělání. Další z možností jsou kupříkladu aktivační centra, v případě zájmu jsou k dispozici i tzv. večerní školy. (Křížkovská a kol., 2011) Lidé s lehkým mentálním postižením jsou v naprosté většině případů schopni se bez problémů nadále vzdělávat i po absolvování základního a středního vzdělání, tudíž jsou pro ně tyto možnosti běžně dostupné a přijatelné.

Celoživotní vzdělávání osob s lehkým mentálním postižením je tedy velmi důležité pro jejich další rozvoj a zvyšování kvality života. Díky dalšímu vzdělávání se zvyšuje životní standard, nabývají nových vědomostí, zkušeností, a to směřuje k lepšímu porozumění světa kolem nich. Díky podpurným kurzům mohou např. nabýt nových schopností k výkonu lepšího zaměstnání, což dále souvisí s lepší finanční situací, samostatností atd. Vzdělávání jako takové má tedy obrovský význam a rozhodně by nemělo ustávat během dětství či adolescence, ale mělo by pokračovat i po dosažení dospělosti během celého života.

2.3 Bydlení

V současné době je mnoho variant, kde mohou osoby s lehkým mentálním postižením bydlet. (Společnost pro podporu lidí s mentálním postižením v České republice, z. s., online, citace 2019-12-04) Vzhledem k zaměření na lehké mentální postižení bude v následujících podkapitolách popsáno chráněné bydlení a podporované bydlení.

2.3.1 Chráněné bydlení

Chráněná bydlení začala vznikat po roce 1990, jelikož se odvíjela od vzniku neziskových organizací. Chráněné bydlení je sociální služba, díky které mohou lidé se zdravotním postižením, tedy i s mentálním postižením, využívat výhody, které přináší samostatné bydlení. (Rada, 2006)

Chráněné bydlení znamená tedy byty, ve kterých žijí lidé s mentálním postižením sami, aby se adaptovali na samostatný život a získali určitou kompetenci zodpovědnosti za vedení domácnosti. V tomto typu bydlení je lidem poskytována podpora asistentů, kteří pomáhají s vedením domácnosti. (Společnost pro podporu lidí s mentálním postižením v České republice, z. s., online, citace 2019-12-04) Asistent může pomoci i s dalšími činnostmi, jako je např. pomoc s kontaktem se sociálním prostředím, činnosti související s terapií, ale i s výchovou, aktivizací a vzděláváním. Rovněž je nápomocen při potřebě prosazení práv a zájmů. Chráněné bydlení je buď individuální anebo skupinové. (Černá a kol., 2008)

V bytech nežije velký počet osob, jelikož je kladen důraz na co největší možnou míru soukromí a zároveň je důležité i to, aby měl člověk, tedy v tomto případě i klient, co největší možnost rozhodování dle jeho individuálních potřeb během dne a sestavovat si průběh každého dne sám, aniž by bylo rozhodováno za něho.

Chráněné bydlení poskytují různé organizace, takže se tato sociální služba pohybuje i v různých finančních částkách, kterou klienti platí. Do služby může být zahrnuta např. i strava během celého dne. (Společnost pro podporu lidí s mentálním postižením v České republice, z. s., online, citace 2019-12-04)

Za hlavního podporovatele tohoto typu bydlení v České republice je považována Společnost Duha, z. ú., která podporuje lidi s mentálním postižením a má sídlo v Praze. (Rada, 2006)

2.3.2 Podpora samostatného bydlení

Tento typ rovněž spadá pod sociální služby. Slouží k tomu, aby lidé s mentálním postižením mohli žít kvalitní život ve svém bydlení a bez velkých problémů mohli vést vlastní domácnost.

Rozdíl mezi chráněným bydlením a podporou samostatného bydlení je v tom, že zatímco chráněné bydlení spadá přímo pod určité organizace, které byty vlastní, v podporovaném bydlení jde o to, že lidé s mentálním postižením mají byt ve svém vlastnictví či pronájmu a organizace pouze zprostředkovávají asistenci v jejich domácnostech.

Asistenti, kteří tuto službu vykonávají, chodí do domácností dle aktuálních potřeb lidí, kteří tam žijí a podporují klienty ve vedení samostatného života a v komplexní péči o domácnost. Asistence je zpoplatněna a klienti tedy platí pouze za ni. (Společnost pro podporu lidí s mentálním postižením v České republice, z. s., online, citace 2019-12-04)

Mezi organizace poskytující službu podporovaného bydlení patří např. Rytmus Střední Čechy, o. p. s. anebo Duha, z. ú.

2.4 Partnerské a sexuální vztahy

V oblasti navazování partnerských vztahů u lidí s mentálním postižením došlo k velkému pokroku vpřed, i přesto se však toto téma setkává se spoustou předsudků a podpora lidí v navazování vztahů je často nedostačující anebo dokonce i úplně chybí. (Kozáková, In: Valenta a kol., 2018)

2.4.1 Předsudky

Jedním z největších předsudků je ten, že lidé s mentálním postižením nemají žádné sexuální potřeby, což ovšem není pravda. Lidé s mentálním postižením mají sexuální potřeby stejné, jako osoby bez postižení.

Dalším rozvinutým předsudkem je protiklad předsudku zmíněného výše. Ten je totiž takový, že lidé s mentálním postižením mají oproti lidem bez postižení zvýšenou sexuální potřebu. Dříve se to řešilo farmakologickou léčbou anebo zvýšením fyzické aktivity, s čímž souvisí i další z mnoha předsudků, a to ten, že sexuální potřeby těchto lidí se dají upozadit fyzickou prací.

Velmi rozšířeným předsudkem je i ten, že člověk s mentálním postižením je celoživotně dítě, které nikdy nedospěje. Na tento předsudek navazují další, který zní, že tyto osoby nedokážou prožívat intimní a hluboké vztahy, jelikož jejich emocionální projevy jsou pouze dětské a mělké.

Předsudků, co se týče sexuality a partnerských vztahů osob s mentálním postižením existuje ještě celá řada, např. oddělování obou pohlaví napomáhá k předcházení sexuálních problémů, osoby s mentálním postižením mají nějaké postižení či problémy i v celkové sexualitě, není pro ně důležitý výhled do budoucna apod. (Kozáková, In: Valenta a kol., 2018)

2.4.2 Navazování partnerských vztahů u osob s lehkým mentálním postižením

U osob s lehkým mentálním postižením je potřeba partnerského vztahu tedy stejná, jako u osob bez postižení. Touží po tom mít vlastního partnera, což vyvolává i pocit plnohodnotnosti. (Kozáková, In: Valenta a kol., 2018)

Jelikož jsou lidé s lehkým mentálním postižením více ve společnosti svých vrstevníků, než je tomu u osob s těžší formou postižení, mají ve svém životě běžně zkušenosti s partnerskými vztahy. (Venglářová, Eisner a kol., 2013) Problém však může nastat, pokud je takový člověk součástí sociální izolace a má nedostatek příležitostí k tomu, aby se seznámil s někým novým. Řešením může být např. seznamka anebo různé akce či pobyty, které pořádají organizace pomáhající lidem s mentálním postižením. Takovéto společenské události mohou být skvělou příležitostí k seznámení a případně i nalezení partnera. Někdy bývá nalezení partnera také komplikováno nízkou sebedůvěrou či obavami z toho, že je druhý člověk odmítne. Problém může nastat i v komunikaci či v případě nízkých socializačních dovedností.

Lidé s lehkým mentálním postižením mají však velmi často partnerský vztah, v některých případech se partnerský vztah vyvine i v manželský svazek a mívají i vlastní děti. Forma určité podpory se často týká oblasti financí a hospodaření s nimi, dále to může být vyřizování určitých záležitostí na úřadech anebo pomoc při výchově svých potomků. (Kozáková, In: Valenta a kol., 2018)

2.4.3 Sexuální vztahy osob s lehkým mentálním postižením

Lidé s lehkým mentálním postižením mají vývoj v oblasti sexuality podobný, jako mají zdraví jedinci.

U těchto osob však může nastat riziko v oblasti zneužití přílišné důvěry či častější střídání sexuálních partnerů, s čímž někdy souvisí i to, že daný jedinec nechápe věrnost vůči svému partnerovi. Může se ale objevit i zvýšená závislost na svém protějšku, která může vyústit až v chorobnou žárlivost a přivlastňování si druhé osoby. (Venglářová, Eisner a kol., 2013)

Jak popisuje i Thorová a Jůn (2012), lidé s lehkým mentálním postižením mají úplně stejné sexuální potřeby jako lidé bez postižení, ale konkrétně přímo jejich sexuální život může probíhat jinak, pokud nebudou mít v této oblasti odbornou podporu.

2.5 Volný čas

Prostor pro smysluplné trávení volného času by měl být přístupný všem lidem bez rozdílu. Stejně jako většinová populace, i lidé s mentálním postižením mají plné právo na vykonávání různých činností, díky kterým si navíc mohou zlepšovat své dovednosti a rozvíjet svou osobnost. Samozřejmostí je, že musí být těmto lidem umožněno provozovat volnočasové činnosti na stejné úrovni, jako lidem bez postižení.

Aby mohli lidé s mentálním postižením provádět činnosti ve svém volném čase, musí k tomu být samozřejmě i prostředky, pomocí kterých se dají zájmové aktivity vykonávat. Velkou roli zde hrají neziskové organizace, které mohou velmi výrazně napomoci se zprostředkováním různých druhů volnočasových aktivit pro lidi s mentálním postižením. Tato oblast však nenáleží jen neziskovým organizacím. Provozovat tyto aktivity mohou i různé instituce, které jsou zaměřeny na vzdělávání a podporu osob s mentálním

postižením. Zprostředkovávat zájmové činnosti lze i pomocí určitých projektů, které mají za úkol výchovu a integraci těchto osob. Nabízená škála činností od těchto poskytovatelů by měla být co nejvíce stejná, jako je škála všelijakých činností určená pro majoritní společnost.

Hlavní náplní poskytovatelů zájmových činností by mělo být také zprostředkovávání a zajišťování různých akcí, které by byly určeny pro lidi s mentálním postižením a zároveň i pro lidi bez postižení. (Valenta, Müller a kol., 2009)

2.6 Organizace pomáhající lidem s lehkým mentálním postižením

V této podkapitole budou krátce představeny tři organizace, které pomáhají lidem s lehkým mentálním postižením a nabídkou svých služeb rozhodně dlouhodobě zvyšují kvalitu života svých klientů. Jedná se o Společnost pro podporu lidí s mentálním postižením v České republice, z. s., o které se autorka v bakalářské práci zmiňovala, ze stejného důvodu je to i Společnost Duha, z. ú. Třetí organizace nese název Rytmus Střední Čechy, o. p. s., se kterou autorka spolupracovala při tvorbě rozhovorů v praktické části bakalářské práce.

2.6.1 Společnost pro podporu lidí s mentálním postižením v české republice, z. S.

Tato organizace zde funguje již více, než padesát let. Pro své klienty, ale i jejich rodiny nebo veřejnost zprostředkovává různé možnosti, jak se neustále vzdělávat. Vzdělávání se týká např. problematiky svéprávnosti, finanční gramotnosti, povědomí o sociálních službách, ale třeba i toho, jak správně komunikovat s lidmi s mentálním postižením a další.

Soustředí se však i na to, aby tito lidé měli snadnější přístup k seznamování se s ostatními lidmi, k nalezení partnera atd. K tomu slouží projekt s názvem Krok sun krok do společnosti. Další z projektů se věnuje internetové problematice a bezpečnému brouzdání především na mnohých sociálních sítích.

Organizace se však nevěnuje pouze vzdělávání, ale i bourání předsudků a informování společnosti prostřednictvím osvěty, snaží se hájit práva lidí s mentálním postižením a poskytovat jim takové informace, kterým se dá snadno porozumět. Mezi další činnosti

patří ale i vydávání různých tištěných vydání na témata týkající se komplexní problematiky mentálního postižení. (Společnost pro podporu lidí s mentálním postižením v České republice, z. s., online, citace 2020-01-15)

2.6.2 Společnost Duha, z. ú.

Společnost Duha provozuje Centrum denních služeb, chráněné bydlení a podporu samostatného bydlení. Nachází se v Praze.

Organizace má k dispozici dvě centra denních služeb, kde je klientům s mentálním postižením nabízena spousta možností, jak trávit své dny. Jedná se např. o vytváření výrobků z keramiky, ze dřeva, mohou kreslit, vařit a péct, či nacvičovat dovednosti, které jsou potřebné pro každodenní život, jako je např. práce s počítačem. Cena služby je 60 Kč za hodinu. V případě, že klienti využívají ještě dalších služeb organizace, cena je snížena na 30 Kč za hodinu.

Důležitou součástí životů lidí s lehkým mentálním postižením je mít možnost samostatného bydlení, s čímž souvisí i další dvě poskytované služby. Chráněné bydlení poskytují klientům na území hlavního města Prahy a pomáhají jim s vedením domácnosti a s tím souvisejícími povinnostmi. Cena služby je 200 Kč denně za ubytování, 160 Kč denně za stravu a 120 Kč za hodinu za další služby.

Podpora samostatného bydlení je rovněž velmi stěžejní. Do vlastních domácností klientů dochází asistent, který pomáhá s chodem domácnosti, stejně jako je tomu v případě chráněného bydlení. Cena služby je 100 Kč za hodinu. (Společnost Duha, z. ú., online, citace 2020-01-15)

2.6.3 Rytmus Střední Čechy, o. p. s.

Organizace Rytmus poskytuje klientům několik služeb. Jednou z nich je služba sociální rehabilitace, pod kterou spadají všemožné kurzy potřebné k nabytí nových zkušeností, rozšíření dovedností a k podpoře v samostatnosti. Pod tuto službu však spadá i podporované zaměstnávání, dále tranzitní program, ve kterém probíhá intenzivní příprava na zaměstnání po ukončení školní docházky a součástí je i podpora uplatňování svých práv. Služba sociální rehabilitace je určena pro klienty ve věku 16–64 let.

Mimo služeb sociální rehabilitace poskytuje Rytmus ještě službu na podporu samostatného bydlení. Je určena pro klienty s mentálním postižením nebo kombinovaným postižením ve věku od 16 do 80 let. Podmínkou je samozřejmě to, aby klienti žili sami ve své vlastní domácnosti, nebo žili s rodinnými příslušníky anebo se chtěli osamostatnit a přestat bydlet v pobytových zařízeních. Cena je 100 Kč za hodinu a asistence je poskytována od 8:00 do 16:00 hodin. (Rytmus Střední Čechy, o. p. s., online, citace 2020-01-15)

3 MOŽNOSTI ZAMĚŠTNÁVÁNÍ

V následujících podkapitolách je vysvětleno, jaký význam má zaměstnání pro osoby s lehkým mentálním postižením. Dále je rozebrána historie zaměstnávání těchto osob a poté je vysvětlena podstata podporovaného zaměstnávání. Poslední podkapitola se zabývá legislativou týkající se zaměstnávání osob se zdravotním postižením.

3.1 Význam zaměstnání pro osoby s lehkým mentálním postižením

Získání zaměstnání a následně i osvojování nových zkušeností je záležitost celoživotního učení. Pokud do zaměstnání dochází člověk s mentálním postižením, i pro něho to má samozřejmě vliv na určitý životní standard a zároveň zaměstnání přikládá i nemalý význam.

Pokud tedy člověk s mentálním postižením začne docházet do zaměstnání, znamená to příjem financí a s tím i určitá finanční nezávislost na ostatních. Zároveň se zlepšuje i pohled společnosti na osoby s mentálním postižením, společnost tedy tyto osoby dokáže lépe přijmout mezi sebe, což má na člověka s mentálním postižením pozitivní vliv. Lidé mají také v zaměstnání možnost navázat nové sociální vazby. Zaměstnání prospívá i v ohledu celoživotního rozvíjení se v dovednostech, které pracovním místem získali, s čímž souvisí i to, že lidé přestávají být závislí na službách a další péči, jelikož je rozvíjena jejich samostatnost. V neposlední řadě je samozřejmě výhodné i pro ekonomické hospodaření státu zaměstnávat osoby s mentálním postižením, čímž odpadá podpora v nezaměstnanosti a vznikají nová pracovní místa. (Šiška, 2005)

Další klady jsou např. takové, že lidé s mentálním postižením mají předem jasně dané, co se bude dít, mají stanovenou určitou pravidelnost na každý den. Důležité však je, aby získané zaměstnání nebylo příliš náročné, aby se často neměnila náplň práce a aby pracovní úkony odpovídaly jejich kompetencím. Nejlépe se cítí na místě, které není hektické a kde se setkávají se stejnými tvářemi.

Zaměstnání poskytuje lidem s mentálním postižením určité zázemí, které je důležité. To, že jsou schopni práci vykonávat, nezáleží jen na výši inteligence, ale také na typu

osobnosti, na výši motivace a také na tom, do jaké míry jsou lidé s mentálním postižením schopni se adaptovat v sociálním prostředí. (Vágnerová, 2004)

3.2 Historie pracovního uplatnění lidí s mentálním postižením

V době druhé světové války ve Spojených státech amerických postrádali velké množství zaměstnanců v odvětví zbrojního průmyslu. Situace se řešila tak, že klienti s mentálním postižením, kteří do té doby byli pouze v ústavech, byli zapojeni do výrobního procesu. Pro mnohé byla velkým překvapením jejich pilnost a kompetence učit se novým věcem. Toto vedlo k velkému kroku, tedy k „revoluci“, která vedla ke změnám týkajícím se zaměstnávání osob s mentálním postižením.

V 60. letech minulého století došlo k přijetí nového filozofického směru, který měl napomáhat osobám s postižením zařazovat se do běžné společnosti, aby měli co největší šanci zapojit se do běžného každodenního života. Tento filozofický směr zahrnoval zejména umožnění správně se rozhodovat, dále rozvíjet své schopnosti potřebné ke každodenním činnostem, mít respekt od ostatních a navazovat nové sociální kontakty. Tento nový směr se však setkal nejen s pozitivním přijetím, ale i s kritikou. Co se však nedá upřít je to, že napomohl nahlížet na pracovní uplatnění osob s mentálním postižením jiným úhlem pohledu.

Vznik chráněných dílen byl považován za velký úspěch. Měly sloužit pouze k „přestupní stanici“, dokud nebudou lidé zaměstnáni na integrovaných pracovních místech, ale zde se již úspěch téměř nekonal, spíše výjimečně a pouze u těch osob, které byly více samostatné. Až v 80. a 90. letech minulého století začalo být na vzestupu podporované zaměstnávání. (Šiška, 2005)

3.3 Podporované zaměstnávání

Podporované zaměstnávání slouží pro lidi, kteří potřebují asistenci před vstupem do zaměstnání na otevřeném trhu práce i během jeho výkonu. Cílovou skupinou pro tuto službu jsou lidé se zdravotním postižením anebo ti, kteří mají vstup na otevřený trh práce obtížnější z jiných důvodů. Služba může být poskytována pouze určitý časový úsek. (Česká unie pro podporované zaměstnávání, online, citace 2019-11-09)

Průkopníkem podporovaného zaměstnávání byl psycholog Mark Gold. Z Ameriky se tedy tento postup dostal i do Evropy, kde zažil největší rozmach v 80. a 90. letech minulého století.

Tato metoda však nepodporuje pouze osoby s postižením na jejich cestě za vhodnou pracovní pozicí, ale slouží jako podpora i pro zaměstnavatele těchto osob. U této formy podpory je třeba, aby měl zaměstnavatel své požadavky v souladu se zaměstnancem, a tak je neopomenutelným krokem podpora a spolupráce s oběma stranami.

Smyslem tedy je, aby zaměstnanec pracoval na běžném pracovním místě, kde může navazovat kontakty s lidmi bez postižení. Jedná se většinou o jednoduché pomocné práce, na které není třeba kvalifikace. Lidé s postižením samozřejmě získávají i finanční odměnu, což jim pomáhá zlepšovat jejich celkovou kvalitu života. Zaměstnanec je podporován před i po nástupu do zaměstnání, takže má k dispozici oporu, kterou potřebuje k výkonu práce. (Šiška, 2005)

3.3.1 Motivace zaměstnavatelů

Motivace je podnět v nitru každého z nás, který nás nutí splnit daný úkol nebo dosáhnout určitého cíle. (Management Mania, online, citace 2019-11-10) K tomu, aby byla motivace zaměstnavatelů zaměstnávat pracovníky s mentálním postižením dostatečná, je třeba, aby došlo k porozumění potřeb a možností dané cílové skupiny.

Bránit tomu může např. nedostatek informací o mentálním postižení a s tím spojené předsudky, ale i nedostatek vědomostí o zaměstnávání těchto osob. Zabraňovat tomu však může i nevhodně uzpůsobené pracoviště či obavy z toho, že zaměstnanci s mentálním postižením mohou být méně výkonní než ostatní zaměstnanci. Obavy však mohou plynout i z toho, že přijetím osob s mentálním postižením se způsobí komplikace ve vztazích mezi zaměstnanci. (Metodika motivačních nástrojů pro zaměstnávání osob se zdravotním postižením, online, citace 2019-11-10)

Motivací pro zaměstnání osob s postižením může být získání lepšího jména podniku ve společnosti, ale i slevy na daních za zaměstnance se zdravotním postižením. Celý proces začleňování nového pracovníka však může být velmi přínosný i pro zaměstnavatele. Jedním z důvodů je to, že se pracovníci vše učí přímo na místě výkonu

práce, čímž si postupně zvykají i na své kolegy, rovnou můžou sdělit své konkrétní potřeby, získávají ale i další návyky, jako je např. chození do práce včas anebo dostatečná hygiena. Všemi těmito úkony se pracovník stává členem společnosti na pracovišti, což přispívá k rozvoji důvěry v sebe samého a dalších vlastností.

Podle výzkumů z roku 1990 se zjistilo, že je mnohem lepší zapojit do pracovního procesu na pracovišti jednu osobu s postižením, než více osob. Dochází poté k lepšímu přijetí dané osoby ostatními pracovníky. (Šiška, 2005)

3.3.2 Motivace zaměstnanců

Překážkou v motivaci na straně zaměstnanců s postižením můžou být např. předešlé negativní zkušenosti se zaměstnáním, nevědomost a neinformovanost o pracovních pozicích, které by mohly být vhodné, nepřijetí jejich osoby ze strany dalších pracovníků, ale i nedostatek potřebných schopností a dovedností k pracovnímu výkonu a další.

Naopak motivací pro ně může být znalost vlastních pozitivních vlastností a silných stránek osobnosti, jejich dosavadní zkušenosti, které jim mohou pomoci při výkonu práce, ale např. i jejich stupeň aktivity na cestě za vhodnou pracovní pozicí. (Metodika motivačních nástrojů pro zaměstnávání osob se zdravotním postižením, online, citace 2019-11-10)

3.3.3 Poskytovaná podpora

Podpora je poskytována buď pracovním asistentem anebo zaměstnancem a míří na obě strany – k budoucímu zaměstnanci i zaměstnavateli. Asistent objevuje kompetence budoucího zaměstnance, které se snaží rozvíjet a pomáhat mu s orientací v pracovním prostředí. Stará se také o to, aby docházelo k dostatečnému kontaktu mezi zaměstnavatelem, budoucím zaměstnancem a jeho kolegy. Také pomáhá svému klientovi s vyjednáváním pracovního místa se zaměstnavatelem. Asistent nesmí opomenout ani pomoc klientovi s rozvíjením jeho sebekontroly. Až si bude budoucí zaměstnanec ve všem jistý a všechny potřebné kroky budou naplněny, asistence v podporovaném zaměstnávání pomalu skončí.

Existují však i jisté nevýhody, které mohou ovlivňovat začleňování zaměstnance s mentálním postižením do pracovního procesu. Když je pracovní asistent s budoucím zaměstnancem na pracovišti, může docházet k tomu, že se zaměstnanec bude hůře seznamovat se svými kolegy a nebude tak docházet k přirozené interakci. Rizikem je i to, že ostatní pracovníci budou vnímat budoucího zaměstnance hůře, jelikož asistent jakoby zdůrazňuje postižení budoucího zaměstnance. Jako vhodnější se tedy ukazuje, aby místo pracovního asistenta podporoval budoucího zaměstnance přímo některý z jeho kolegů.

Podporované zaměstnávání má tedy svá pozitiva i negativa, nicméně se ukazuje, že pro osoby s postižením je velmi dobrým nástrojem k získání zaměstnání. (Šiška, 2005)

3.4 Legislativa

V České republice existuje legislativní opora pro zaměstnávání lidí se zdravotním postižením, do kterého se tedy řadí i postižení mentální. V zákoně č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, se v § 81 nachází následovně: „*Zaměstnavatelé s více než 25 zaměstnanci v pracovním poměru jsou povinni zaměstnávat osoby se zdravotním postižením ve výši povinného podílu těchto osob na celkovém počtu zaměstnanců zaměstnavatele. Povinný podíl činí 4 %.*“ (Zákony pro lidi, online, citace 2020-01-12)

Existují tři možnosti, jak této podmínky lze dosáhnout. Zaměstnavatelé mají možnost osoby se zdravotním postižením přímo zaměstnávat. V případě, že toto nesplní, musí namísto toho odebírat výrobky či služby, které poskytují osoby se zdravotním postižením anebo zaměstnavatelům osob se zdravotním postižením dávat zakázky. Pokud ani toto zaměstnavatelé nedělají, musí povinně odvádět určitou finanční částku do státního rozpočtu. Možné je rovněž spojení všech výše uvedených možností.

Finanční částka v případě neplnění dvou předchozích možností je ve výši 2,5násobku průměrné měsíční mzdy v období od prvního do třetího čtvrtletí daného roku. (Zákony pro lidi, online, citace 2020-01-12)

PRAKTICKÁ ČÁST

4 KVALITATIVNÍ VÝZKUM

V této kapitole praktické části bakalářské práce je vysvětleno, jaký byl stanoven cíl výzkumu, rovněž jaké výzkumné otázky byly stanoveny a také je zde popsána metodologie výzkumné metody, která byla zvolena.

4.1 Cíl výzkumu

Cílem výzkumu je zjistit a popsat možnosti zaměstnávání osob s lehkým mentálním postižením na otevřeném trhu práce v souvislosti s kvalitou života této cílové skupiny. Výzkum byl zaměřen na zaměstnávání v oblasti Benešovska, jak rovněž plyne z názvu bakalářské práce.

4.2 Výzkumné otázky

Výzkumných otázek bylo stanoveno celkem pět:

Výzkumná otázka č. 1: Jak se respondenti hodnotí svou osobní pohodu?

Výzkumná otázka č. 2: Jaké mají respondenti vztahy s lidmi kolem nich?

Výzkumná otázka č. 3: Jaká je úroveň bydlení respondentů?

Výzkumná otázka č. 4: Jak jsou respondenti spokojeni se zaměstnáním?

Výzkumná otázka č. 5: Jak se respondentům daří sladit jejich pracovní a soukromý život?

4.3 Kvalitativní výzkum

Kvalitativní výzkum nelze jednotně popsat. V klasických kvalitativních výzkumech se jedná o to, že jsou vymezeny základní výzkumné otázky, od kterých se pak vše odvíjí. Výzkumné otázky mohou být všemožně upravovány i během již probíhajícího výzkumu. Součástí kvalitativního výzkumu je analýza dat, tedy veškerých informací, které napomáhají k tomu, aby výzkumník došel k závěrům plynoucím z výzkumných otázek.

Kvalitativní výzkum probíhá déle než výzkum kvantitativní. V kvalitativním výzkumu pracuje výzkumník v terénu a přímo s lidmi při společném setkávání. (Hendl, 2016)

4.4 Metodologie výzkumné metody

Pro kvalitativní výzkum v praktické části práce byla vybrána metoda strukturovaného rozhovoru s otevřenými otázkami.

Jak již plyne z názvu metody, otázky v rozhovoru jsou tedy otevřené. To znamená, že respondenti neodpovídají stylem ano nebo ne, ale mají možnosti odpovědi více rozvinout. Zároveň mají otázky pevnou strukturu, které je potřeba se po celou dobu rozhovoru držet. Tento typ rozhovoru zabraňuje tomu, že získané informace ze všech provedených rozhovorů budou nadměrně odlišné.

Výhodou této metody je jednodušší rozbor získaných informací. Díky pevně daným otázkám nedochází k tomu, že by se rozhovory v některých částech rozbíhaly, takže je snadnější provést analýzu dat. Jednotlivé rozhovory se tím pádem i jednodušeji komparují. Tato metoda se rovněž využívá v případech, kdy je možné rozhovor vést jen jednou – potřebné informace se získají hned tak, jak je nutné a není potřeba se k tomu později vracet.

Všechny výhody však následují i nevýhody. Zrovna tak, jako může být pevně daná struktura výhodou, může být i nevýhodou – otázky jsou přesně dané již dopředu, takže je omezena případná větší rozmanitost, např. v podobě dalších témat, kterých se respondenti během rozhovorů dotknou. Další nevýhoda plyne z toho, že otázky se kladou všem respondentům naprosto stejné, což může vést k tomu, že položená otázka nemusí každému vyhovovat a někteří se na ni mohou dívat z jiného úhlu pohledu než ostatní respondenti. (Hendl, 2016)

4.4.1 Popis metodologie po praktické stránce

Tato metoda, tedy metoda strukturovaného rozhovoru s otevřenými otázkami, byla vybrána z toho důvodu, že rozhovory probíhaly s lidmi s lehkým mentálním postižením, pro které je snadnější, když mají otázky pevně dané a mají určitou strukturu.

Vybraná metoda se rozhodně osvědčila, jelikož respondenti věděli, že rozhovor bude probíhat dle struktury a jelikož byli s tématem rozhovoru a některými otázkami předem seznámeni prostřednictvím organizace, nebylo poté riziko, že by je nějaká otázka překvapila anebo vyvedla z míry.

Výhodou bylo i to, že rozhovory se nemohly vyprostit od daného tématu, což se ukázalo jako velmi potřebná věc. Někteří respondenti měli totiž často tendence vybočovat od tématu a zacházet do záležitostí, které s rozhovorem nesouvisely. Pevně dané otázky je však pokaždé znovu dokázaly navrátit do požadovaného řádu a pokračovat v rozhovoru s danou strukturou. Ve výzkumu to tedy znamenalo to, že rozhovor nesklouzl mimo téma, což je důležité pro dosažení požadovaných výsledků.

4.4.2 Etika výzkumu

Etika je naprosto nezbytnou součástí každého výzkumu. Vyzdvihována je zejména důležitost informovaného souhlasu, jednání s nezletilými osobami, souhlas respondentů, který je buď aktivní anebo pasivní, dále právo respondentů na to, že mohou kdykoliv od výzkumu odstoupit a v neposlední řadě i anonymita, která je zásadní. (Hendl, 2016)

Při mém kvalitativním výzkumu, který probíhal formou rozhovorů s respondenty, bylo nejprve každému z nich vysvětleno, o jaký výzkum se jedná a jaký okruh otázek mohou očekávat. Důraz jsem kladla především na anonymitu, tedy to, že nikde nebudou zveřejněna jejich jména, či další údaje, dle kterých by bylo možné je identifikovat.

Další bod ještě před začátkem rozhovoru byl samozřejmě informovaný souhlas, který byl připraven ve dvou kopiích – jeden pro respondenta a jeden pro autorku. Všechny body informovaného souhlasu byly vysvětleny – tedy opět důraz na anonymitu, na mlčenlivost autorky ve vztahu k osobním údajům a dále to, že respondenti mají právo kdykoliv odstoupit od dané spolupráce. Byla zde tedy zdůrazněna i ochrana osobních údajů neboli GDPR. V případě, že respondenti se vším souhlasili, byli požádáni o podpis obou kopií informovaného souhlasu. V tomto kvalitativním výzkumu nebyl žádný respondent nezletilý, tudíž v této oblasti nenastal žádný problém.

Etika výzkumu se však netýká pouze těchto záležitostí. Důležité je i prostředí, ve kterém výzkum probíhá, ale i soukromí, nastolení důvěry a rovněž emoční podpora dotazovaných.

Prostředí bylo na rozhovor ideální. Výzkum probíhal na půdě organizace v samostatné místnosti, kde nebyly žádné rušivé elementy, které by mohly komplikovat průběh rozhovorů. Místnost byla sice poměrně velká, ale nezdálo se, že by to byl problém, respondenti prostředí znali, tudíž se mohli cítit bezpečně, což bylo znát. Do místnosti během rozhovorů nikdo nevstupoval, rozhovory tedy probíhaly v poklidu. Bylo zde tedy i soukromí, nikdo jiný rozhovor neposlouchal a nevyrušoval.

Důležité bylo i nastolení důvěry. Po příchodu každého respondenta se autorka představila a respondentovi byla dána možnost, kam si sednout, tak, aby to pro každého z nich bylo příjemné. Všichni si vybrali místo po levé straně od autorky, tedy místo, které bylo nejbližší. K pocitu důvěry sloužilo i krátké představení toho, o jaký výzkum se jedná a podrobné rozebrání informovaného souhlasu, jak je již popsáno výše.

Co se týče emoční podpory, respondentům byl dán prostor pro vypovídání. Otázky byly kladeny na životy respondentů, je tedy jasné, že některé z otázek mohly být pro respondenty velmi citlivou záležitostí. Byla snaha o to respondenty nejen vyzpovídat, ale rovněž i vyslechnout a v případě potřeby je i podpořit, nenutit je do odpovědí, pokud na otázku nechtěli odpovídat a netlačit na ně.

Všechny rozhovory s respondenty tedy proběhly v souladu s danými pravidly etického výzkumu.

5 PRŮBĚH A KÓDOVÁNÍ ROZHovorŮ

V této kapitole je popsán průběh všech rozhovorů a dále je zde také podkapitola věnující se kódování rozhovorů.

5.1 Průběh rozhovorů

Respondenti	č. 1	č. 2	č. 3	č. 4	č. 5
Pohlaví	Žena	Žena	Muž	Žena	Žena
Věk	30	30	40	29	39
Vzdělání	SOU – knihovnice	SOU – švadlena	Pomocná škola	SOU – pečovatelka	SOU – masérka

Tabulka č. 1

S respondentkou č. 1 rozhovor probíhal nejdéle ze všech dalších rozhovorů. Ze začátku se několikrát ujišťovala, zda je rozhovor opravdu anonymní a nebude nikde zveřejněno její jméno, či další identifikující údaje, což chtěla několikrát zopakovat a potvrdit. Pozorně se věnovala informovanému souhlasu, kde bylo vše vypsáno. Nechtěla sdělit ani věk, který je pouze orientační – souhlasila s tím, že bude zveřejněn věk, který je uvedený v tabulce výše. Na otázky odpovídala zdlouhavě, často nemohla nalézt správná slova a trvalo jí delší dobu, než si vzpomněla. Několikrát odběhla od položených otázek, měla sklon dostávat se až k věcem, které byly nepodstatné. Nenechala se však zastavit a danou myšlenku vždy musela dopovědět celou, teprve pak zodpověděla další otázku. Na některé z otázek odpovídala velmi zeširoka, na některé však odpovíděla stručně pár slovy. Rovněž v mnoha věcech odpovídala spíše negativně, pasivně, ale odpovíděla na všechny, neměla problém s žádnou položenou otázkou. Rozhovor probíhal velmi poklidně, respondentka však byla spíše chladná, příliš nevyjadřovala emoce a nebylo poznat, co si myslí.

Respondentka č. 2 byla velmi usměvavá a milá. Po vysvětlení náležitostí v informovaném souhlasu se na nic nevyptávala a několikrát upozornila na to, že jí na anonymitě nezáleží a že tyto záležitosti pro ni jsou nepodstatné. Rozhovor probíhal

poměrně rychle, respondentka odpovídala plynule a bez většího rozmýšlení. Neměla tendenci v odpovědích vybočovat, vždy zodpověděla přesně to, na co byla tázaná. Příliš se nerozpovídávala, ale na druhou stranu ani nedávala vyloženě stručné odpovědi. Často se něčemu smála, byla velmi pozitivní a optimistická, na otázky odpovídala zvesela a s úsměvem na tváři. Rozhovor byl celkově příjemný, z respondentky vyzařovalo štěstí a spokojenost. Vše proběhlo naprosto bez problémů, respondentka zodpověděla všechny otázky, ke konci dokonce projevila zájem i o to, k čemu rozhovory budou sloužit, zajímala se o to, o jaký výzkum se jedná, což ji i zaujalo. Rozhovor byl tedy veden i ukončen velmi příjemně a pozitivně.

Respondent č. 3 byl jediný muž, se kterým rozhovor probíhal. Zároveň byl tento rozhovor nejnáročnější, jelikož respondentovi bylo hůře rozumět, tudíž bylo nutné se často doptávat anebo žádat o to, aby odpověď zopakoval, k čemuž docházelo občas i několikrát za sebou, a to bylo lehce nepříjemné. Informovaný souhlas byl respondentovi důsledně vysvětlen, aby pochopil, o co se jedná. I přes mírnou komunikační překážku však rozhovor proběhl rychle a bez větších nedorozumění, i když k odpovědím se dopracovávalo hůře. Patrná však byla nižší slovní zásoba, respondent odpovídal v krátkých odpovědích, někdy jen jednoslovně. Respondent také často mluvil o jiných věcech, nedržel se struktury rozhovoru a často odbíhal od daného tématu. Byl velmi zvědavý, neustále se ptal na spoustu otázek, zajímaly ho věci nejen týkající se rozhovoru, ale i běžné věci ze života autorky práce, kterými se dál zaobíral jak během rozhovoru, tak i po skončení. Odpovídal nejstručněji ze všech respondentů, několika otázkám nerozuměl, takže bylo nutné je položit jinak. Neměl však problém na cokoliv odpovědět. Často upozorňoval na to, že pospíchá domů z práce a chtěl vědět, kolik otázek ještě zbývá do konce. Velmi zapáleně hovořil o svých zájmech, ke kterým se během celého rozhovoru vracel. Byl velmi přátelský, často se něčemu smál, neustále něco povídal. Rozhovor měl přátelskou atmosféru a probíhal bez velkých komplikací, i když se vedl hůře z důvodu ztížené komunikace.

Respondentka č. 4 byla ze všech respondentů nejvíce pohodová. S informovaným souhlasem nebyl žádný problém, respondentka k němu neměla žádné další otázky nebo připomínky. Rozhovor probíhal nenuceně, odpovědi respondentky byly obsáhlejší, ale zároveň i jasné. Během celého rozhovoru si dělala sama ze sebe každou chvíli legraci,

patrný byl určitý nadhled nad svým životem a událostmi v něm, což bylo překvapivé. Na vše odpovídala velmi energicky, byla optimistická a hodně komunikativní. Odpovídala bez problémů, žádná otázka ji nepřekvapila, odpovídala rychle a bez váhání. Slovní zásoba byla poměrně široká, byla schopna na vše odpovědět do detailů a odpovědi rozvádět. Rozhovor byl veden v přátelské atmosféře a pozitivním duchu, nebylo ani poznat, že se jedná o rozhovor, jelikož se to celé jevilo jako přátelské popovídání dvou dlouholetých známých.

S respondentkou č. 5 se rozhovor uskutečnil až na druhý pokus, který byl už úspěšný. Začátek byl trochu hektický, jelikož se respondentka neustále omlouvala za zpoždění, vyprávěla, co jí zdrželo. Byla velmi otevřená, chovala se upřímně a stejně tak se i upřímně vyjadřovala. Vypadala trochu neklidně, mluvila občas až příliš rychle, takže byl občas problém jí správně porozumět, ale nedocházelo přitom k žádným nedorozuměním. Často však odbočovala k jiným tématům, vyprávěla hlavně o svých domácích mazlíčcích, které ukazovala na fotografiích. Odpovědi byly spíše stručné, poměrně často se ptala, jaká byla otázka, jelikož se rozpovídala o jiném tématu a otázku mezitím zapoměla. Rozhovor byl však bez problémů, trval trochu delší dobu. Respondentka však byla přátelská, velmi kladná věc byla její upřímnost, která dokázala atmosféru během celého rozhovoru odlehčit. Rozhovor byl tedy příjemný a pozitivní, i když měl mírně hektické tempo.

Z výše uvedených popisů provedených rozhovorů je patrná rozmanitost. Každý rozhovor měl úplně jiný náboj, jinou atmosféru – i přesto, že byly všechny rozhovory spíše v přátelském duchu, i tak byl každý rozhovor jedinečný. Z toho plyne, že každý člověk je opravdu individuální bytost, která na vše nahlíží svým vlastním pohledem, má vlastní názory a každý člověk, ať už s mentálním postižením, nebo bez, je tedy jedinečný. Rozhovory byly rovněž skvěle zorganizované s pomocí organizace, která ochotně pomohla se sehnáním respondentů a zařídila veškeré schůzky, které tedy proběhly přímo v dané organizaci.

5.2 Kódování rozhovorů

Pro základní orientaci a odkrytí dat byla vybrána technika otevřeného kódování. Otevřené kódování slouží k prvotní orientaci v získaných informacích. Jak popisuje Hendl (2016, s. 251), „*otevřené kódování odhaluje v datech určitá témata*“.

Existují různé techniky, jak kódování provádět. První možností je kódování každého slova, další možností je kódovat odstavec anebo kompletní text. Jednotlivé kódy mohou mít jakýkoliv název. Může to být např. nemoc, potřeba pomoci, využití sociální služby apod. Cílem kódování je tedy zanalyzovat text s pomocí určení témat, která se v textu vyskytují. (Hendl, 2016)

S pomocí otevřeného kódování, které umožnilo zanalyzovat v rozhovorech oblasti, které se shodovaly, nebo byly podobné, bylo zjištěno těchto šest oblastí:

Oblast č. 1: Potřeba zaměstnání.

Potřeba zaměstnání se objevila v každém z pěti rozhovorů. Respondenti mluvili o tom, že bez zaměstnání už nemohou být, nebo že je velmi důležité a k jejich spokojenému životu zkrátka patří. Objevilo se i to, že zaměstnání je jedním z důvodů, proč se aktuálně cítí šťastní. Zaměstnávání jim umožňuje být finančně nezávislí, ale je dobré i proto, že jejich dny mají režim a jsou v kontaktu i s ostatními lidmi, mohou tedy navazovat nové známosti, nová přátelství.

Oblast č. 2: Význam přátelství.

Z rozhovorů je patrné, že dalším důležitým aspektem života každého respondenta je přátelství. Význam rodiny nebyl téměř zdůrazňován, nicméně potřeba mít přátele byla zmíněna u všech. Přátelství bylo zmiňováno jak v souvislosti s tím, že člověk aspoň není sám a má si s kým popovídat a svěřit se mu, tak i v souvislosti s trávením volného času. Často se objevovalo, že přátelé jsou důležití, respondenti s nimi rádi tráví volné chvíle anebo jsou s nimi v kontaktu alespoň prostřednictvím sociálních sítí. Přátelství bylo zmíněno i v souvislosti s bydlením, kdy někteří uvedli, že bydlet s kamarády je dobré, protože alespoň nejsou sami.

Oblast č. 3: Vlastní bydlení.

Potřebu vlastního bydlení zmínili rovněž všichni respondenti. Ti, kteří vlastní bydlení mají, uvedli i to, že by neměnili a vlastní bydlení pro ně hodně znamená. Spokojenost však panovala i v případě bydlení chráněného, kam sice dochází asistent a dopomáhá s určitými úkony, ale pořád je to bydlení, které má všechny standardy jako bydlení běžné.

Ti, kteří bydlí s rodinnými příslušníky, uváděli rovněž potřebu mít vlastní bydlení, na které se těší a nemůžou se dočkat, až ho budou mít. Uváděli, že potřebují soukromí a chtějí si věci dělat po svém, což ne vždy je ve společném bydlení s rodinou umožněno. Z toho tedy plyne, že vlastní bydlení je pro respondenty velmi potřebné a rozhodně pro ně má obrovský význam – mohou být samostatní, mohou mít dostatek soukromí, a to je pro každý lidský život důležitou součástí.

Oblast č. 4: Spokojenost v zaměstnání.

Většina respondentů uváděla, že je jejich aktuální zaměstnání baví, k čemuž se někteří i opakovaně vraceli. Rovněž je pro ně tato skutečnost důležitá, což je logické – nejspíš nikdo by nechtěl pracovat tam, kde by ho to nebavilo. Spokojenost se tedy týká hlavně náplně pracovní činnosti, respondenti uváděli, že je náplň práce baví, někteří uvedli i to, že se zkouší učit nové věci, což brali jako pozitivní věc. Spokojenost týkající se vztahů na pracovišti byla rovněž většinově uvedena. I přesto, že se objevily drobné problémy, vztahy hodnotili většinou kladným způsobem. Spokojenost v zaměstnání je tedy dalším společným znakem, který respondenti uvedli a který považují za zásadní.

Oblast č. 5: Potřeba dostatku volného času.

Dalším aspektem, který se v rozhovorech velmi často objevoval, byla potřeba mít dostatek času nejen na sebe, ale i na ostatní lidi ve svém okolí. Tato potřeba byla také splněna, jelikož dle všech respondentů mají volného času dost, za což jsou vděční. Dostatek volného času mají respondenti z toho důvodu, že pracují méně hodin, než je jinak běžné, uváděli jak šest a půl hodiny, tak i čtyři. Někteří navíc nepracují každý den, takže o to více volného času mají, což považují za velmi prospěšnou a pozitivní věc v jejich životech.

Oblast č. 6: Smysluplná náplň volného času.

Trávit volný čas nějakou smysluplnou činností bylo rovněž společným znakem ve většině rozhovorů. Objevovaly se zde nejrůznější oblíbené aktivity – ať už to bylo cvičení, zájem o historii, tak ale i hraní na hudební nástroje, sport, procházky v přírodě, výlety po České republice, scházení se s přáteli a spousta dalších aktivit. Pro většinu respondentů jsou tedy aktivity ve volném čase neodvolatelnou součástí a rozhodně výčet těchto aktivit

pomáhá respondentům žít život kvalitním způsobem. Všechny uvedené činnosti mohou posouvat respondenty neustále dál a rozvíjet jejich dovednosti, což je důležité samozřejmě pro všechny.

Oblast č. 7: Samostatnost.

V rozhovorech se několikrát opakovaně objevila potřeba nezávislosti na ostatních a možnost být samostatný. Tato skutečnost se objevovala nejvíce v souvislosti s možností mít vlastní bydlení, ale spojitost byla i se zaměstnáním. Zaměstnání totiž umožňuje mít své vlastní finance, se kterými si respondenti mohou nakládat podle svého uvážení a nemusí být ekonomicky závislí na pomoci od rodiny nebo od státu. Samostatnost je tedy pro zvýšení kvality života rovněž důležitým aspektem a respondenti považují samostatnost za stěžejní bod v jejich životech.

Oblast č. 8: Nepřítomnost partnera.

Z rozhovorů vyplynulo, že většina respondentů nemá partnera, se kterým by mohli sdílet své životy a události v něm, ať už by se jednalo o šťastné okamžiky, nebo ty smutnější. Potřeba mít partnera však v rozhovorech většinou nezazněla, respondenti se k tomuto buď nevyjadřovali anebo to, že partnera nemají, brali jako věc, která je vůbec netrápí a jsou spokojeni s tím, že to je tak, jak to je a že jsou svobodní. Nikdo přímo neřekl, že je nešťastný proto, že je aktuálně bez partnera a zdálo se, že jsou opravdu s touto skutečností smíření a vyhovuje jim.

Oblast č. 9: Komplikovanější vztahy s rodinou.

V rozhovorech se několikrát objevilo, že respondenti zažívají strasti se členy jejich rodiny. Ačkoliv to nechtěli většinou více rozvádět, mezi důvody špatných vztahů se objevily např. potíže s financemi anebo velmi negativní zážitky s rodinou během celého dětství, které si někteří nosí v sobě až do současnosti, tedy až do jejich dospělého života. Komunikace s rodinou byla uváděna spíše jako minimální, většina respondentů uvedla, že se s rodinou buď nevidá příliš často anebo vůbec, kontakt se členy rodiny tedy u většiny dotazovaných není pravidelný, z toho v některých případech není kontakt s rodinou vůbec žádný.

Oblast č. 10: Školní úspěšnost.

Z rozhovorů plyne, že respondenti byli úspěšní, co se týče vzdělávání, jelikož většina z nich je vyučena v určitém oboru a někteří mají dokonce výuční listy dva. Z hlediska kvality života jim tedy toto může napomoci k nalezení dobrého pracovního místa a k zařazení na otevřený trh práce, který může kvalitu jejich životů výrazně zvýšit, jelikož mají respondenti možnost docházet na běžné pracovní místo. Pracovní místa na otevřeném trhu práce mohou cílové skupině napomoci např. se zvyšováním svých kompetencí a dovedností.

Otevřené kódování tedy umožnilo nahlédnout na uskutečněné rozhovory tak, aby vyplynulo, jaké oblasti se obecně nejvíce objevují v životech respondentů a které je přímo ovlivňují a společně s nimi i jejich kvalitu.

6 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ A VYHODNOCENÍ VÝZKUMNÝCH OTÁZEK

V této kapitole je vytvořena interpretace výsledků rozhovorů a rovněž i vyhodnocení výzkumných otázek.

6.1 Interpretace výsledků

Otázka č. 1: Z čeho jste teď šťastní, z čeho máte dobrý pocit?

Z odpovědí na tuto otázku je patrné, že pro respondenty je velmi důležité mít zaměstnání, mít nějakou smysluplnou činnost, která jim pomáhá ke kvalitnějšímu životu a dodává jejich životu určitý standard, jelikož tři respondenti odpověděli, že jsou šťastní, protože mají práci. Jeden respondent odpověděl, že štěstí bude, až se práce najde. Poslední respondent uvedl, že je šťastný z toho, že je svobodný. Z toho tedy vyplývá, že hlavním zdrojem jejich štěstí je chodit do zaměstnání, což je pro respondenty důležité nejen z hlediska ekonomické nezávislosti, ale i z hlediska sociálního.

Otázka č. 2: Jaké máte aktuální problémy nebo trápení?

U této otázky byly odpovědi různorodé, objevily se jak problémy s rodiči, což byla jedna odpověď, tak i nešťastný pocit z nemožnosti mít u sebe své domácí mazlíčky, což zmínil rovněž jeden respondent. Dva respondenti odpověděli, že je netrápí vůbec nic a jsou se svým životem spokojeni. Další odpovědi, která se objevila, byla, že problémy jsou přítomny všeobecně a nechce je zde rozebírat dopodrobna.

Otázka č. 3: Jaké máte vztahy s rodinou?

Z uvedených odpovědí uvedli dva respondenti přímo, že mají vztahy se svou rodinou velmi špatné a patrné bylo, že je tato skutečnost poměrně dost trápí. Další dva respondenti oproti tomu odpověděli, že vztahy s rodinou jsou celkově dobré a bylo znát, že z toho mají radost. Jeden respondent uvedl, že jsou vztahy dobré i špatné a že je to v rodině komplikovanější. Dobré vztahy s rodinou a špatné vztahy s rodinou tedy nad sebou nikterak nepřevyšují, vyšly totiž rovnoměrně.

Otázka č. 4: Jaké máte vztahy s přáteli?

Z odpovědí plyne, že všichni respondenti mají přátele, se kterými se rádi schází nebo jsou s nimi v kontaktu jiným způsobem, nejčastěji prostřednictvím sociálních sítí. Nikdo se necítí osaměle. Ve všech odpovědích je rovněž uvedeno, že vztahy s přáteli jsou velmi dobré nebo dokonce výborné. Za své přátele jsou respondenti rádi a přátelství je pro ně významnou součástí jejich životů, jelikož si mají s kým povídat, mají se komu svěřit, když je něco trápí anebo mají naopak z něčeho radost. Mohou s nimi tedy sdílet své niterné pocity, ale i veškeré emoce, které je doprovází celým životem.

Otázka č. 5: Jaké máte vztahy s kolegy?

Z odpovědí vyplývá, že vztahy na pracovišti s ostatními kolegy jsou dobré, což odpověděli čtyři respondenti. Z toho ve dvou odpovědích se sice objevilo, že se občas vyskytne problém, jako jsou krádeže, jinak ale respondenti hodnotili vztahy na pracovišti kladně. Jedna odpověď byla negativní, respondent teď zaměstnání nemá, ale v minulém zaměstnání byly s kolegy problémy, a to i jak s těmi, kteří byli na stejné pracovní pozici jako respondent, tak i kolegové, kteří byli jeho nadřízení. V jednom z předchozích zaměstnání to došlo tak daleko, až byl respondent nucen zaměstnání opustit a na tyto problémy nevzpomíná rád. Tato odpověď však byla jediná, je tedy patrné, že problémy se na pracovištích objevují, a i když se tím vztahy naruší, vyloženě negativní prostředí v zaměstnání nepanuje.

Otázka č. 6: Jaké máte vztahy s partnerem/partnerkou, pokud ho/ji máte?

Čtyři z pěti respondentů odpovědělo, že partnera nemá. Nikdo z nich to však nebral jako věc, která by je trápila, jeden z respondentů to dokonce bral jako pozitivní skutečnost. Jeden respondent odpověděl, že partnera má a vztahy mezi nimi jsou naprosto v pořádku a jsou velmi dobré, jeden pro druhého je oporou a na partnera se může za každých okolností spolehnout.

Otázka č. 7: Jaké máte školy?

Dva respondenti odpověděli, že mají dva výuční listy, jeden z odborného učiliště a druhý z dvouleté nástavby, kterou jmenovali jako „dvouletá rodinná“, ve které se učili

hlavně domácím pracím. Další dva respondenti odpověděli, že mají jeden výuční list z odborného učiliště. Jeden respondent odpověděl, že má pomocnou školu. Mezi obory, kterými jsou respondenti vyučeni, patří knihovnictví, švadlena, pečovatelský obor a masér.

Otázka č. 8: Jaké máte bydlení?

Dva respondenti odpověděli, že bydlí v podnájmu, což jim vyhovuje. Další dva respondenti odpověděli, že bydlí v bytě, který patří někomu z rodinných příslušníků, se kterými žijí. Jeden respondent uvedl, že bydlí v chráněném bydlení, kde to má rád.

Otázka č. 9: S kým bydlíte?

Dva z respondentů uvedli, že bydlí s kamarádkou. Jeden respondent odpověděl, že bydlí se svou babičkou, jeden uvedl, že bydlí se svými rodiči. Poslední respondent uvedl, že bydlí se třemi spolubydlícími, které však nepovažuje za své přátele, ale takovéto bydlení mu vyhovuje, jelikož alespoň není sám.

Otázka č. 10: Kde aktuálně pracujete a baví vás práce?

Jeden respondent uvedl, že momentálně nepracuje nikde, ale snaží se práci najít. Rovněž jeden respondent odpověděl, že pracuje jako výrobní dělník ve velké továrně několik kilometrů od Benešova, kde se vyrábí mobily a baterie, uvedl i to, že práce ho baví. Jeden respondent odpověděl, že pracuje v pekárně v Benešově, kde je spokojený. Dva respondenti odpověděli, že pracují jako výrobní dělníci v malé firmě nedaleko Benešova, rovněž odpověděli, že práce je moc baví. Zaměstnání je tedy většinou ve výrobě, zajímavé je, že nikdo z respondentů nepracuje v oboru, ve kterém se vyučili.

Otázka č. 11: Jaká je náplň vaší práce?

Jeden respondent na tuto otázku neodpovídal, jelikož je aktuálně nezaměstnaný. Jeden respondent odpověděl, že vyrábí baterie do mobilních telefonů. Konkrétně vyndává baterie z beden, které dává do pytlíku a poté do písku, kde se zabezpečí, aby nedošlo k poškození. Jeden respondent odpověděl, že v pekárně přesouvá bedny a různé další pomocné práce. Jeden respondent odpověděl, že hlavně uklízí a čistí stroje, ale zkouší i pracovat na šicím stroji s látkou. Občas i žehlí a mandluje. Poslední respondent

odpověděl, že vyrábí batůžky, uklízí a pomáhá se vším, co je potřeba udělat. Rovněž se učí pracovat se šicím strojem, což velmi pozitivně hodnotil.

Otázka č. 12: Jak dlouho již docházíte do zaměstnání?

Jeden z respondentů, který aktuálně nepracuje, na otázku neodpověděl. Uvedl však, že v předchozím zaměstnání pracoval dva měsíce. Tři respondenti uvedli, že v zaměstnání jsou aktuálně tři měsíce. Jeden respondent uvedl, že do zaměstnání chodí zatím měsíc. Délka aktuálního zaměstnání se tedy pohybuje v řádech měsíců.

Otázka č. 13: Jak často do zaměstnání chodíte?

Tři respondenti odpověděli, že do zaměstnání chodí každý den kromě víkendů, tedy od pondělí do pátku. Jeden respondent odpověděl, že do zaměstnání chodí od pondělí do čtvrtka a pátku a víkendy má volno. Respondent, který do zaměstnání nyní nechodí, uvedl, že v předchozím zaměstnání pracoval od pondělí do pátku. Zaměstnání je tedy většinou každý všední den.

Otázka č. 14: Jaká je délka vaší pracovní doby?

Dva respondenti odpověděli, že střídavě pracují buď čtyři hodiny denně, nebo šest a půl hodiny denně. Jeden respondent uvedl, že délka pracovní doby se mu střídá, buď pracuje čtyři hodiny denně nebo čtyři a půl hodiny denně. Jeden respondent odpověděl, že pracuje každý den šest a půl hodiny. Respondent, který je momentálně nezaměstnaný, uvedl, že v předchozím zaměstnání pracoval denně čtyři hodiny. Všichni respondenti uvedli, že pracovní doba začíná pravidelně v osm hodin ráno. Rovněž každý z nich odpověděl, že jim taková pracovní doba vyhovuje. Z toho plyne, že pracovní doba je ve všech případech zkrácená a respondenti mají pravidelný pracovní režim, který jim dle jejich slov vyhovuje.

Otázka č. 15: Kolik máte volného času?

Všichni respondenti odpověděli, že volného času mají dostatek, za což jsou rádi, jelikož mají čas na sebe a na aktivity, které je baví, případně mohou i pomáhat ostatním doma anebo se setkávat se svými přáteli či rodinou.

Otázka č. 16: Jaké jsou vaše oblíbené činnosti ve volném čase?

Zde se objevila široká škála všemožných činností. Zajímavé je, že pouze dva respondenti se shodli v jedné činnosti, a to je scházení se s přáteli. První respondent uvedl, že rád cvičí, zajímá ho historie a konkrétně války a rád chatuje s přáteli. Druhý respondent uvedl, že jeho největším zájmem jsou zvířata, dále uvedl zpěv, občas tanec, hru na hudební nástroje a míčové hry. Třetí respondent odpověděl, že nejraději jezdí fandit na fotbalové zápasy, rád kouká na sport v televizi, chodí na procházky a občas jezdí na výlety. Čtvrtý respondent odpověděl, že volný čas tráví nejraději na túrách v přírodě se svými kamarády. Pátý respondent odpověděl, že jeho největší náplní volného času je odpočinek ve formě hraní her na mobilu. Odpovědi jsou zde tedy velmi různorodé, je vidět, že každého zajímají a baví úplně jiné věci.

Otázka č. 17: Máte čas pro své přátele a rodinu?

Dva respondenti uvedli, že času na přátele nebo rodinu mají, ale moc často se neschází, spíš si jen píšou na mobilu. Dva respondenti odpověděli, že času mají dostatek a pravidelně se s nimi schází, což je pro ně velmi důležité a oceňují to. Jeden respondent uvedl, že čas na přátele ani rodinu nemá, což ho mrzí, tak se s nimi snaží vídat alespoň jednou za čas o víkendu, i když ne vždy to vychází. Z toho vyplývá, že dostatek času na přátele i rodinu spíše převládá, každý ho však využívá pro něho přijatelnějším způsobem.

6.2 Vyhodnocení výzkumných otázek

Jak bylo uvedeno v první kapitole, výzkumných otázek bylo stanoveno celkem pět v souvislosti s daným cílem výzkumu. Výzkumné otázky mají obecné zaměření.

Výzkumná otázka č. 1: Jak respondenti hodnotí svou osobní pohodu?

Osobní pohoda, což je jeden z bodů, který se vyskytuje v hodnocení kvality života, je u respondentů rozhodně přítomna v pozitivním slova smyslu. Ačkoliv má většina respondentů nějaké problémy, které aktuálně řeší a které zasahují do jejich pocitu štěstí, respondenti se cítí spíše pohodově a v rámci možností jsou se svými životy spokojeni. To je samozřejmě pozitivním zjištěním, jelikož pocit štěstí a pohody má velký vliv na to, jak

respondenti vnímají všemožné události, které se dějí v jejich životech a rozhodně se dokáží lépe vyrovnat i s případnými negativními situacemi, které je mohou doprovázet. Pozitivní osobní pohoda je tedy důležitým bodem v hodnocení celkové kvality života dotazovaných.

Výzkumná otázka č. 2: Jaké mají respondenti vztahy s lidmi kolem nich?

Vztahy se svým okolím mají respondenti spíše dobré, ale záleží na tom, o jaký okruh lidí v jejich okolí se jedná. Obecně jako velmi dobré až výborné hodnotili respondenti vztahy se svými přáteli. Okruh přátel byl tedy hodnocen nejlépe. Z toho plyne, že respondenti si velmi považují svých přátel, které jsou pro ně velice důležití a nedokážou si představit, že se svými přáteli ne vychází dobře a že si nerozumí. Jako dobré hodnotili respondenti vztahy i se svými kolegy v zaměstnání i přesto, že se objevilo pár příhod, které způsobily to, že vztahy mezi kolegy začaly být poměrně napjaté. Nejhůře hodnocenými vztahy jsou v porovnání s ostatními okruhy osob vztahy se členy rodiny, které byly hodnoceny spíše jako celkově špatné anebo komplikované. I přesto však celkové vyhodnocení ukazuje, že dobré vztahy s okolními lidmi převažují nad těmi špatnými, celkově tedy vyplývá, že respondenti se snaží udržovat vztahy s okolím dobré a také to tak vychází. Hodnocení kvality života zahrnuje i vztahy s okolím, což stejně jako v předchozí výzkumné otázce vzešlo jako kvalitně naplněno.

Výzkumná otázka č. 3: Jaká je úroveň bydlení respondentů?

Úroveň bydlení respondentů vzešla z výzkumu rozhodně dobře. Bydlení respondentů je rozmanité, objevil se jak podnájem, tak chráněné bydlení, ale i bydlení u rodinných příslušníků. Bydlení bylo hodnoceno většinou kladně, důležitost byla kladena hlavně na potřebu vlastního bydlení. Vyložene negativně bydlení hodnoceno nebylo, objevila se však nespokojenost, která se týkala rodinných příslušníků ve společné domácnosti. Úroveň bydlení však vychází velmi dobře, tento bod týkající se kvality života je tedy rovněž hodnocen pozitivně. Kladná je rovněž i skutečnost, že respondenti zvládají starat se o své domácnosti, i když někteří s dopomocí druhých osob. Mají možnost žít tak, jako žije většinová populace, a to výrazně zvyšuje pocit toho, že zvládnou být samostatní a nezávislí na ostatních, což má vliv nejen na sebevědomí respondentů, ale rozhodně i na pocit štěstí a pohody.

Výzkumná otázka č. 4: Jak jsou respondenti spokojeni se zaměstnáním?

Z výzkumu vyplývá, že respondenti jsou celkově spokojeni se svou aktuální pracovní pozicí, do zaměstnání chodí rádi a baví je jejich náplň práce. Za práci jsou velmi vděční a práce jim pomáhá celkově se rozvíjet dál, jelikož se učí novým dovednostem, což oceňují. Spokojenost panuje nejen co se týče náplně práce, ale i co se týče délky pracovní doby, kterou mají respondenti zkrácenou a mají tak i dostatek volného času, který mohou využít na různé aktivity a činnosti dle jejich vlastního uvážení. Vesměs jsou respondenti spokojeni i se svými kolegy, se kterými spolupracují. Tento bod, který rovněž spadá do hodnocení kvality života, tedy opět vyplynul jako kvalitně splněný. Respondenti tedy mohou využívat pracovních míst na otevřeném trhu práce, což jim pomáhá naplňovat jejich životy a je jim umožněno se tak zařazovat mezi běžnou populaci.

Výzkumná otázka č. 5: Jak se respondentům daří sladit jejich pracovní a soukromý život?

I odpověď na poslední z výzkumných otázek je kladná. Respondentům se daří sladit pracovní a soukromý život naprosto bez jakýchkoliv problémů. Mají dostatek volného času, tudíž se mohou stýkat s přáteli, občas i s rodinnými příslušníky, věnovat se oblíbeným činnostem, jezdit na výlety a mohou provádět všemožné další aktivity, a to vše v souladu s jejich pracovními povinnostmi. Stíhají tedy jak docházet do zaměstnání, tak se věnovat sobě a svému okolí. Sladění pracovního a soukromého života je rovněž důležitým bodem týkající se celkové kvality života. Pokud totiž člověk nemá kvůli práci dostatek času na své vlastní zájmy, na rodinu a přátele, začnou vznikat komplikace ve vztazích, lidé začnou být vyčerpaní, a to se samozřejmě může začít projevovat na psychickém, ale i fyzickém zdraví každého jedince.

Z daných výzkumných otázek tedy vyplývá, že veškeré zkoumané body, které spadají pod měření a hodnocení kvality života, se daří naplňovat tak, aby životy respondentů měly svůj standard, který je srovnatelný s životy majoritní společnosti. Všechny výzkumné otázky tedy mají pozitivní výsledky, které jednoznačně pomáhají vést kvalitní život po mnoha stránkách.

DOPORUČENÍ PRO PRAXI

Výzkum byl prováděn s pomocí organizace Rytmus Střední Čechy, o. p. s. a rozhovory byly vedeny s lidmi s lehkým mentálním postižením. Z výsledků výzkumu vyplynulo několik doporučení pro praxi, které je možno uplatnit a mohou sloužit jak organizacím, které se zaměřují na pomoc osobám s lehkým mentálním postižením, tak i organizacím, které pořádají různé volnočasové aktivity. Doporučení však může směřovat i k potenciálním zaměstnavatelům cílové skupiny, či k poskytovatelům bydlení.

Prvním důležitým doporučením je to, aby se potenciální zaměstnavatelé nebáli zaměstnávat osoby s lehkým mentálním postižením, jelikož z výzkumu vyplynulo jednak to, že pro tyto osoby je jedním z nejdůležitějších bodů mít vlastní zaměstnání a jednak i to, že naprosto bez problémů zvládají do zaměstnání docházet a vykonávat činnosti spojené s jejich pracovní pozicí. Zaměstnání se u respondentů často opakovala, tudíž rozptyl možností zaměstnávání nebyl nijak široký. Bylo by tedy na místě povzbudit zaměstnavatele k zaměstnávání osob s lehkým mentálním postižením nejen co se týče oblasti Benešovska, ale ve všech regionech. Důležité je nesklouzávat ke stigmatizacím a „házení do jednoho pytle“, jelikož mají tito lidé bezpochyby kompetence ke zvládnutí pracovní činnosti, pokud je nalezeno to správné pracovní místo, které jim bude vyhovovat ideálně po všech stránkách.

S tímto souvisí i další doporučení, které obsahuje snahu o zaměstnávání osob s lehkým mentálním postižením na otevřeném trhu práce. Takové zaměstnání cílové skupině naprosto vyhovuje, jsou na otevřeném trhu práce spokojeni a takové zaměstnání je dokáže učit novým dovednostem a zároveň mohou pracovat v kolektivu osob, které mentální postižení nemají, což je vhodné pro obě skupiny lidí. Lidé s lehkým mentálním postižením nepatří na chráněný trh práce, kde by hrozilo riziko nedostatečného rozvíjení svého potenciálu a stagnování v jednom bodě, jelikož, jak vyplynulo z provedeného výzkumu, cílová skupina je naprosto kompetentní k výkonu zaměstnání na otevřeném trhu práce.

Dalším doporučením je posilování vztahů na pracovištích, kde osoby s lehkým mentálním postižením pracují. Ve výzkumu se objevovalo, že vztahy na pracovištích s ostatními kolegy bývají občas problematické a dochází k různým incidentům, které

vztahy poškozují, a to vede ke špatným pocitům a konfliktům, kterým by se dalo vyhýbat. Možné by bylo např. pořádat různé firemní společenské akce, které by pomohly všem pracovníkům dané společnosti vztahy posílit, lépe se poznat a třeba i navázat přátelství, což by mohlo vést ke zmírnění případných konfliktů, které se na pracovišti dle odpovědí respondentů občas objevují.

Společenské akce však nemusí být pouze ty pořádané zaměstnavatelem, ale mohou je pořádat i organizace, do kterých osoby s lehkým mentálním postižením docházejí. Jelikož z výzkumu plyne, že pro cílovou skupinu je velmi důležité přátelství, na různých akcích, které by cílová skupina mohla navštěvovat, by mohlo docházet k navazování vztahů, ať už přátelských nebo třeba i těch partnerských. Většina respondentů partnera nemá, tudíž by toto mohlo být vhodnou příležitostí k seznámení.

Dalším bodem, který může sloužit jako doporučení, je podporovat samostatné bydlení u osob s lehkým mentálním postižením. Rodiny dospělých osob s lehkým mentálním postižením by se neměly snažit za každou cenu udržet tyto osoby doma, jelikož je pro cílovou skupinu velmi důležité mít vlastní bydlení. Podpora v samostatnosti je tedy pro tyto osoby velmi důležitá, a to nejen co se týče bydlení.

Posledním bodem je návrh na nabídnutí nových možností, jak trávit volný čas. Ačkoliv z výzkumu vyplývá, že cílová skupina má velmi rozmanité zájmy ve svém volném čase, i tyto věci mohou po čase omrzet, proto je důležité nabízet cílové skupině návrhy, co nového vyzkoušet. Mohlo by se jednat o pořádání kurzů, při kterých by se lidé s lehkým mentálním postižením mohli nadále vzdělávat a získávat nové zkušenosti a dovednosti, nebo pořádání společných akcí, jako jsou třeba výlety po okolí, což by jistě ocenili.

Na závěr je důležité zmínit ještě to, že je nutné, aby se lidé s lehkým mentálním postižením neustále vzdělávali, učili se novým věcem a nezůstali pouze v bodě, kde se aktuálně nachází, jelikož je velmi podstatné, aby se dál neustále rozvíjeli a získávali nové zkušenosti, které pomohou cílové skupině v osobním a třeba i profesním životě a mohou zvýšit kvalitu jejich života.

ZÁVĚR

Bakalářská práce přináší uvedení do problematiky zaměstnávání osob s lehkým mentálním postižením na otevřeném trhu práce v souvislosti s kvalitou života v oblasti Benešovska.

V teoretické části je tedy vymezeno mentální postižení, zaměstnávání cílové skupiny a rovněž i kvalita života. Teoretická část byla sestavena pomocí odborné literatury, odborných článků a rovněž i legislativy související s tématem bakalářské práce. Praktická část byla sestavena pomocí pěti strukturovaných rozhovorů s lidmi s lehkým mentálním postižením, které jsou zanalyzovány pomocí otevřeného kódování. Praktická část obsahuje i stanovení a vyhodnocení výzkumných otázek včetně celkové interpretace výsledků.

Hlavním cílem bakalářské práce bylo zjistit a popsat možnosti zaměstnávání osob s lehkým mentálním postižením na otevřeném trhu práce v souvislosti s kvalitou života cílové skupiny a rovněž zodpovězení výzkumných otázek, které byly sestaveny v souvislosti s daným cílem práce. Stanovený výzkumný cíl se podařilo splnit. Lidé s lehkým mentálním postižením tedy většinou pracují jako dělníci ve výrobě, či dělají pomocné práce u různých nebo stejných zaměstnavatelů. Možnosti zaměstnávání se velmi shodovaly, rozptyl pracovních pozicí tedy nebyl široký. Tento typ zaměstnávání však cílové skupině vyhovuje, výhodou je otevřený trh práce a možnost zařazení se do majoritní společnosti, což souvisí i s celkovou kvalitou života, která se z provedeného výzkumu jeví jako velmi dobrá ve všech zkoumaných oblastech, což se potvrdilo i z vyhodnocení výzkumných otázek.

Co se tedy týče celkové kvality života, lidem s lehkým mentálním postižením záleží hlavně na možnosti mít kde pracovat. Dalšími důležitými body bylo udržování přátelství a potřeba mít vlastní bydlení, což je spojené i s potřebou být samostatný. Cílová skupina je rovněž spokojena ve svém zaměstnání, má dostatek volného času, který je smysluplně naplněn. Co se týče vzdělávání, které je rovněž součástí kvality života, i to se jeví jako úspěšné, jelikož lidé s lehkým mentálním postižením jsou ve většině případů vyučeni, což je důležité pro budoucí zaměstnání.

Možnosti týkající se dalšího výzkumu jsou následující. Výzkum by se rozhodně dal dále rozšířit, což by znamenalo provést rozhovory s mnohem větším počtem lidí s lehkým mentálním postižením a rovněž by šlo zajít i více dopodrobna a rozšířit otázky. Tím by se získaly přesnější a rozsáhlejší výsledky, což by bylo vhodné použít např. pro výzkum v diplomové práci.

Dále by bylo možné srovnat výzkum týkající se lidí s lehkým mentálním postižením s jiným výzkumem, který by se týkal např. osob se středně těžkým mentálním postižením, kde by se dalo dopracovat k jistě velmi zajímavým výsledkům. Co se týče porovnávání výzkumů, nemuselo by se jednat pouze o porovnání výsledků s jinou cílovou skupinou, ale i s jinou oblastí. Možností by tedy bylo srovnat oblast Benešovska s jinou oblastí v České republice, např. s oblastí nacházející se na Moravě nebo ve Slezsku. I toto zpracování by mohlo přinést užitečné výsledky.

Bakalářská práce tedy přinesla zajímavé poznatky z oblasti zaměstnávání osob s lehkým mentálním postižením v souvislosti s kvalitou života a zodpověděla stanovené otázky včetně splnění zadaného cíle výzkumu. Tato zjištění mohou sloužit jako podklad pro zaměstnavatele, pro organizace pracující s cílovou skupinou, ale i pro členy rodiny a samozřejmě pro všechny, které daná problematika zajímá.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

- [1] BENDO VÁ, Petra a ZIKL, Pavel. *Dítě s mentálním postižením ve škole*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011. ISBN: 978-80-247-3854-3.
- [2] ČERNÁ, Marie et al. *Česká psychopedie: Speciální pedagogika osob s mentálním postižením*. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1565-3.
- [3] GURKOVÁ, Elena. *Hodnocení kvality života pro klinickou praxi a ošetrovatelský výzkum*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011. ISBN: 978-80-247-3625-9.
- [4] HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 4. vyd. Praha: Portál, 2016. ISBN: 978-80-262-0982-9.
- [5] KOZÁKOVÁ, Zdeňka et al. *Úvod do speciální pedagogiky osob s mentálním postižením*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2013. ISBN 978-80-244-3716-3.
- [6] KRÍŽKOVSKÁ, Petra et al. *Problematika edukace osob s mentálním postižením*. 1. vyd. Olomouc: Nakladatelství Univerzity Palackého, 2011. ISBN: 978-80-244-2975-5.
- [7] PIPEKOVÁ, Jarmila et al. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 3. vyd. Brno: Paido, 2010. ISBN: 978-80-7315-198-0.
- [8] RADA, Marek. *Chráněné bydlení pro lidi s mentálním postižením: praktický průvodce*. Blansko: Hnutí humanitární pomoci, 2006. ISBN: 80-239-9547-2.
- [9] SLOWÍK, Josef. *Speciální pedagogika*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. 160 stran. ISBN 978-80-247-1733-3.
- [10] ŠIŠKA, Jan. *Mimořádná dospělost*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005. 100 stran. ISBN 80-246-0992-4.
- [11] ŠVARCOVÁ, Iva. *Mentální retardace: vzdělání, výchova, sociální péče*. 2. vyd. Praha: Portál, 2003. 192 stran. ISBN 80-7178-821-X.

[12] THOROVÁ, Kateřina a JŮN, Hynek. *Vztahy, intimita a sexualita lidí s mentálním handicapem nebo s autismem*. 1. vyd. Praha: Apla, Střední Čechy, o. s., 2012.

[13] VALENTA, Milan et al. *Mentální postižení: 2., přepracované a aktualizované vydání*. 2. vyd. Praha: Grada, 2018. 392 stran. ISBN 978-80-271-0378-2.

[14] VALENTA, Milan, MÜLLER, Oldřich et al. *Psychopedie: teoretické základy a metodika*. 4. vyd. Praha: Parta, 2009. ISBN: 978-80-7320-137-1.

[15] VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-802-3.

[16] VENGLÁŘOVÁ, Martina, EISNER, Petr et al. *Sexualita osob s postižením a znevýhodněním*. 1. vyd. Praha: Portál, 2013. 208 stran. ISBN 978-80-262-0373-5.

Seznam použitých zahraničních zdrojů

[17] FIELD, Martha A. a SANCHEZ, Valerie A. *Equal treatment for people with mental retardation: having and raising children*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 1999. ISBN 0-674-80086-9.

Seznam použitých internetových zdrojů

[18] ČESKÁ UNIE PRO PODPOROVANÉ ZAMĚSTNÁVÁNÍ. *Definice a principy podporovaného zaměstnávání*. [online]. [cit. 2019-11-09]. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20100211145722/http://www.unie-pz.cz/index.php/pz>

[19] ČESKO. § 81 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. [cit. 2020-01-12]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-435#p81>

[20] INFORMAČNÍ PORTÁL ŠANCE DĚTEM. *Vzdělávání dětí s mentálním postižením*. [online]. [cit. 2020-01-10]. Dostupné z: <https://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/deti-se-zdravotnim-postizenim/vzdelavani-deti-se-specialnimi-potrebami/vzdelavani-deti-s-mentálním-postizenim.shtml>

- [21] MANAGEMENT MANIA, 2019. *Motivace, motivování a motivační teorie*. [online]. [cit. 2019-11-10]. Dostupné z: <https://managementmania.com/cs/motivace-a-motivovani>
- [22] METODICKÝ PORTÁL RVP. *Definice mentálního postižení*. [online]. [cit. 2020-01-16]. Dostupné z: <https://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=10794>
- [23] RYCHTÁŘ, Karel a MILER, Vojtěch. *Metodika motivačních nástrojů pro zaměstnávání osob se zdravotním postižením*. [online]. [cit. 2019-11-10]. Dostupné z: <http://www.edost.cz/rap/uploads/File/Methodika%20motivacnich%20nastroju%20pro%20zamestnavani%20osob%20se%20zdravotnim%20postizenim.pdf>
- [24] RYTMUS STŘEDNÍ ČECHY, O. P. S. *Podpora samostatného bydlení*. [online]. [cit. 2020-01-15]. Dostupné z: http://www.rytmusstrednicechy.cz/?page_id=1839
- [25] RYTMUS STŘEDNÍ ČECHY, O. P. S. *Sociální rehabilitace*. [online]. [cit. 2020-01-15]. Dostupné z: http://www.rytmusstrednicechy.cz/?page_id=1833
- [26] SPOLEČNOST DUHA, Z. Ú. *Naše služby*. [online]. [cit. 2020-01-15]. Dostupné z: <https://spolecnostduha.cz/nase-sluzby/>
- [27] SPOLEČNOST PRO PODPORU LIDÍ S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM V ČESKÉ REPUBLICĚ, Z. S. *Bezpečný internet*. [online]. [cit. 2020-01-15]. Dostupné z: <http://www.spmPCR.cz/co-delame/vzdelavani/bezpecny-internet/>
- [28] SPOLEČNOST PRO PODPORU LIDÍ S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM V ČESKÉ REPUBLICĚ, Z. S. *Co děláme*. [online]. [cit. 2020-01-15]. Dostupné z: <http://www.spmPCR.cz/co-delame/>
- [29] SPOLEČNOST PRO PODPORU LIDÍ S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM V ČESKÉ REPUBLICĚ, Z. S. *Krok sun krok do společnosti*. [online]. [cit. 2020-01-15]. Dostupné z: <http://www.spmPCR.cz/co-delame/vzdelavani/krok-sun-krok-do-spolecnosti/>
- [30] SPOLEČNOST PRO PODPORU LIDÍ S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM V ČESKÉ REPUBLICĚ, Z. S. *Možnosti bydlení pro lidi s mentálním postižením*. [online]. [cit. 2019-12-04]. Dostupné z: <https://www.spmPCR.cz/pro-rodinu/socialni-sluzby-a-prace/moznosti-bydleni/>

- [31] SPOLEČNOST PRO PODPORU LIDÍ S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM V ČESKÉ REPUBLICE, Z. S. *Školení na klíč*. [online]. [cit. 2020-01-15]. Dostupné z: <http://www.spmPCR.cz/co-delame/vzdelavani/skoleni-na-klic/>
- [32] ÚŘAD VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY. *Shrnutí závěrečných zpráv expertních skupin pro identifikaci relevantních indikátorů kvality života v ČR*. [online]. [cit. 2020-01-19]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/udrzitelny-rozvoj/projekt-OPZ/Kvalita-zivota---shrnuti.pdf>
- [33] ÚSTAV ZDRAVOTNICKÝCH INFORMACÍ A STATISTIKY ČR. *Mentální retardace*. [online]. [cit. 2019-11-02]. Dostupné z: <https://www.uzis.cz/cz/mkn/F70-F79.html>
- [34] WORLD HEALTH ORGANIZATION, 2019. *Health statistics and information systems*. [online]. [cit. 2019-12-04]. Dostupné z: <https://www.who.int/healthinfo/survey/whoqol-qualityoflife/en/>

SEZNAM ZKRATEK

GDPR – General Data Protection Regulation (Obecné nařízení o ochraně osobních údajů)

SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ

Seznam tabulek

Tabulka č. 1

36

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Martina Bártová

Obor: Speciální pedagogika – vychovatelství

Forma studia: bakalářské prezenční

Název práce: Zaměstnávání osob s lehkým mentálním postižením v souvislosti s kvalitou života na Benešovsku

Rok: 2020

Počet stran textu bez příloh: 45

Celkový počet stran příloh: 0

Počet titulů českých použitých zdrojů: 16

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 1

Počet internetových zdrojů: 17

Vedoucí práce: Mgr. Lukáš Stárek, Ph.D.